

Armoedeverkenning 2022

Onderzoek en Business Intelligence

Gemeente Rotterdam

Colofon

Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

Datum: 14 april 2022

Auteur(s): Frans Moors

Vragen: onderzoek@rotterdam.nl

Inhoud

1.	Inleiding	4
2.	Psychologisch kapitaal	6
2.1	Zelfregie	6
2.2	Initiatiefgeneigdheid	7
2.3	Veerkracht: beoordeling van de eigen gezondheid	8
2.4	Veerkracht: vraagverlegenheid	10
3.	Cultureel kapitaal	11
3.1	Opleidingsniveau	11
3.2	Taalbeheersing	12
4.	Sociaal kapitaal	14
4.1	Sociale steun	14
4.2	Variatie in netwerken	15
4.3	Deelname aan sociale en culturele activiteiten	16
4.4	Vrijwilligerswerk	17
4.5	Mantelzorg	19
5.	Maatschappelijk kapitaal	20
5.1	Toegankelijkheid van voorzieningen	20
6.	Economisch kapitaal: rondkomen van het inkomen	23
6.1	Rondkomen van een laag inkomen	24
7.	Tevredenheid over de kwaliteit van leven	26
8.	Meedoen	26
9.	Concluderend: verschillen in beschikking over menselijk kapitaal	27
10.	De ervaren invloed van corona	30

1. Inleiding

In april 2020 werd de eerste Armoedeindex Rotterdam gepubliceerd. Het was een aanzet om een instrument te ontwerpen dat (de ontwikkeling van) armoede in de stad zou kunnen meten, waarbij een groot aantal indicatoren die armoede bepalen en beïnvloeden zouden kunnen worden meegenomen. Het uitgangspunt hierbij was dat armoede niet alleen wordt bepaald door gebrek aan economisch kapitaal, maar ook door tekortkomingen in andere vormen van kapitaal. Het gaat dan om sociaal, psychologisch en cultureel en maatschappelijk kapitaal.

De kapitaaltheorie

De kapitaaltheorie gaat ervan uit dat de mens verschillende vormen van menselijk kapitaal of 'hulpbronnen' kan aanwenden om een volwaardig bestaan te leiden. Beleid om armoede te bestrijden zou zich dan ook niet alleen moeten richten op het versterken van financiële redzaamheid (het economisch kapitaal), maar ook op het versterken van de andere kapitaalsoorten: psychologisch, cultureel, sociaal en maatschappelijk kapitaal. Dat betekent tevens dat onderzoek naar armoede zich niet moet beperken tot inkomensarmoede, maar ook de andere vormen van kapitaal in het onderzoek moet betrekken. Uitgaande van de diverse vormen van menselijk kapitaal werd daarom een armoedeindex ontwikkeld die inzicht kan bieden in de ontwikkeling van armoede in brede zin. Hoewel de eerste versie van de index bruikbare informatie opleverde over het verband tussen inkomensarmoede en achterstand op andere vormen van menselijk kapitaal, werd deze minder bruikbaar geacht als instrument voor beleidsverantwoording, wat oorspronkelijk in de bedoeling lag. Daarom is ervoor gekozen om deze tweede meting in een andere vorm te presenteren en daarmee ook een andere titel mee te geven: de Armoedeverkenning.

De basis voor de Armoedeverkenning: het wijkonderzoek

De indicatoren die de aanwezigheid van de diverse vormen van kapitaal meten, worden geput uit het tweejaarlijks gehouden Wijkonderzoek, een enquête die de basis vormt voor het Wijkprofiel. Om de mate van aanwezigheid en de ontwikkeling van de verschillende kapitaalsoorten te kunnen vaststellen werd enkele jaren geleden de monitor Sociaal Domein ontwikkeld. Deze monitor stond aan de

basis van de sociale index die nu deel uitmaakt van het Rotterdamse Wijkprofiel. De sociale index is gebaseerd op vier thema's: zelfredzaamheid, samenredzaamheid, participatie en binding. Met name het thema zelfredzaamheid is voor dit onderzoek relevant, omdat het gemeentelijke armoedebestrijdingsbeleid in eerste instantie streeft naar optimale zelfredzaamheid, die als basis dient voor een volwaardige deelname aan de samenleving. In de sociale index wordt zelfredzaamheid gedefinieerd als de verzameling van hulpbronnen (kapitaalsoorten) die een individu ter beschikking staan om aan de samenleving te kunnen (blijven) deelnemen in de brede zin van het woord.¹ In de index worden de indicatoren voor zelfredzaamheid en de mate van aanwezigheid van hulpbronnen gebruikt zoals weergegeven in de tabel op de volgende pagina. Daarnaast zijn er indicatoren in het wijkonderzoek die iets zeggen over de mate waarin de Rotterdammers het gevoel heeft 'mee te doen' in de stad, en een algemeen oordeel over de kwaliteit van leven.

De gegevens om deze indicatoren te meten, worden tweejaarlijks verzameld met het Wijkonderzoek: een enquête onder een representatieve steekproef van Rotterdammers vanaf 15 jaar. De gegevens uit het Wijkonderzoek worden in dit onderzoek gebruikt om te onderzoeken in welke mate de Rotterdammers met een laag inkomen in meer of mindere mate beschikken over de genoemde hulpbronnen, en of, en op welke manier, de mate van aanwezigheid van de diverse hulpbronnen met elkaar samenhangen. De mate van aanwezigheid van de diverse kapitaalsoorten wordt gerelateerd aan het eigen oordeel over 'meedoen' in de samenleving en de kwaliteit van leven. Door de uitkomsten van het meest recente wijkonderzoek (2021) te vergelijken met die van 2017 en 2019, wordt daarnaast inzicht gegeven in de ontwikkeling van de diverse kapitaalsoorten in de afgelopen vijf jaar. In de navolgende hoofdstukken worden per kapitaalsoort de scores op de verschillende indicatoren beschreven. In hoofdstuk 2 komt het psychologische kapitaal aan de orde, en in de daaropvolgende hoofdstukken achtereenvolgens het cultureel, sociaal, maatschappelijk en economisch kapitaal. In hoofdstuk 7 en 8 komen de tevredenheid over de kwaliteit van leven en over 'meedoen' aan de

¹ Notitie 'De sociale index in het wijkprofiel', gemeente Rotterdam 2018

Rotterdamse samenleving aan de orde. In hoofdstuk 9 volgt de synthese van de scores op de verschillende kapitaalvormen en worden de conclusies geformuleerd.

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de indicatoren die voor de meting van de aanwezigheid van de verschillende kapitaalvormen wordt gebruikt. Deze worden gemeten over de respondenten met een laag inkomen en met een inkomen daarboven. De grens voor

een laag inkomen is in dit onderzoek voor eenpersoonshuishoudens gesteld op 1250 euro per maand en voor meerpersoonshuishoudens op 1750 euro per maand. Als deze grens wordt aangelegd, heeft 18,8% van de respondenten waarvan het inkomen bekend is, een laag inkomen. Dit komt dicht bij de feitelijke verdeling: van alle Rotterdamse huishoudens heeft 18,5% een inkomen tot 110% van het wettelijk sociaal minimum, de formele inkomensgrens voor het gemeentelijk armoedebeleid.²

Tabel 1 Vormen van menselijk kapitaal en indicatoren die in het onderzoek worden gebruikt

Vorm van 'menselijk kapitaal' ³	Indicator
Psychologisch kapitaal	Zelfregie
	Initiatiefgeneigdheid
	Veerkracht – ervaren gezondheid
	Veerkracht – vraagverlegenheid
Economisch kapitaal	Rondkomen van het inkomen
	Hoogte van het inkomen
	Arbeidsmarktpositie
Cultureel kapitaal	Taalbeheersing
	Opleidingsniveau
Sociaal kapitaal ⁴	Ervaren sociale steun
	Variatie sociaal netwerk
	Sportactiviteit, alleen of met anderen
	Actief als vrijwilliger
	Actief als mantelzorger
Maatschappelijk kapitaal ⁵	Toegankelijkheid van voorzieningen in de wijk

² Zie Monitor Lage Inkomens 2022, p. 14

³ Voor het wijkprofiel worden ook objectieve indicatoren verzameld op wijkniveau, die voor dit onderzoek minder geschikt zijn. De voor het armoedebeleid relevante 'harde indicatoren' worden beschreven in de Monitor Lage Inkomens, die tegelijk met deze Armoedeverkenning verschijnt

⁴ In de vorige Wijkonderzoeken was ook 'Deelname aan sociaal-culturele activiteiten' in de indicatoren voor sociaal kapitaal meegenomen, maar de meeste vragen die deze indicator meten zijn vanwege de coronapandemie niet meegenomen in de enquête in 2020. Er is nu alleen gevraagd naar sportactiviteit en bezoek aan kerk, moskee of andere

levensbeschouwelijke bijeenkomsten. Dat betekent dat de totaalscore voor sociaal kapitaal niet kan worden vergeleken met de vorige metingen. De methode om dit te ondervangen, is beschreven in paragraaf 4.

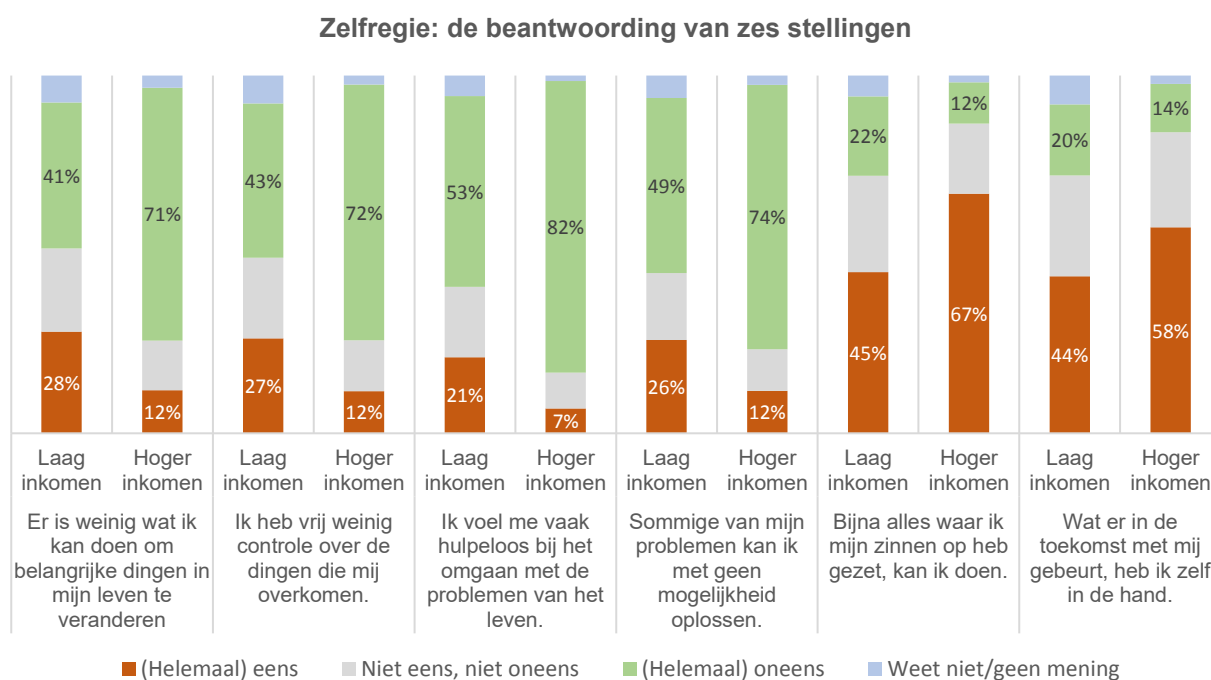
⁵ In de vorige Wijkonderzoeken waren ook 'Deelname aan maatschappelijke organisaties' en 'Bekendheid van maatschappelijke voorzieningen' meegenomen, maar de vragen die deze indicator meten zijn vanwege de coronapandemie niet meegenomen in de enquête in 2020. Dat betekent dat de totaalscore voor maatschappelijk kapitaal niet kan worden vergeleken met de vorige metingen. De methode om dit te ondervangen, is beschreven in paragraaf 5

2. Psychologisch kapitaal

Onder psychologisch kapitaal verstaan we de mate van zelfregie, initiatiefgeneigdheid en veerkracht. In de onderstaande paragrafen wordt nader ingegaan op de operationalisering van deze begrippen in het Wijkonderzoek, en worden de scores van de respondenten met een laag inkomen en niet-laag inkomen geanalyseerd.

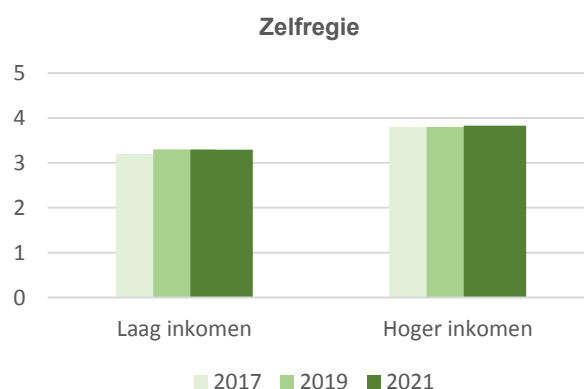
2.1 Zelfregie

De mate van zelfregie wordt in het wijkonderzoek gepeild aan de hand van de Personal Mastery scale van Pearlin en Schooler. Dit is een schaal van zes stellingen. De beantwoording op de stellingen is voor de lage en niet lage inkomens uitgewerkt in de onderstaande figuur.

Uit de figuur wordt duidelijk dat de lage inkomens op alle stellingen hun zelfregie lager beoordelen dan de hogere inkomens; deze verschillen zijn statistisch significant. Het verschil is vooral groot bij de stelling: "Ik voel me vaak hulpeloos bij het omgaan met de problemen van het leven": ruim een vijfde van de Rotterdammers met een laag inkomen is het eens met deze stelling, tegen 7% van de Rotterdammers met een hoog inkomen.

Als we de scores op de stellingen vertalen naar één schaalscore van 1 tot en met 5, zien we dat de lagere inkomens een totaalscore hebben van 3,3 op zelfregie, en niet-lage inkomens een score van 3,8.⁶ Ook hier is het verschil significant. Ten opzichte van de vorige meting zijn de schaalscores voor zelfregie voor beide inkomensklassen onveranderd. Dit staat verbeeld in de onderstaande figuur.

Om te kijken welke aspecten van invloed zijn op de eigen beoordeling van zelfregie, is een regressieanalyse uitgevoerd. In deze analyse is de schaalscore op zelfregie in relatie gebracht met ervaren gezondheid, soort inkomen (betaald werk of geen betaald werk), sekse, leeftijd,

⁶ De gemiddelde score is berekend door eerst de positieve stellingen te draaien, en vervolgens de scores op te tellen en te delen door het aantal stellingen. Respondenten die op één of meer van de stellingen niet of 'weet niet' antwoorden, zijn

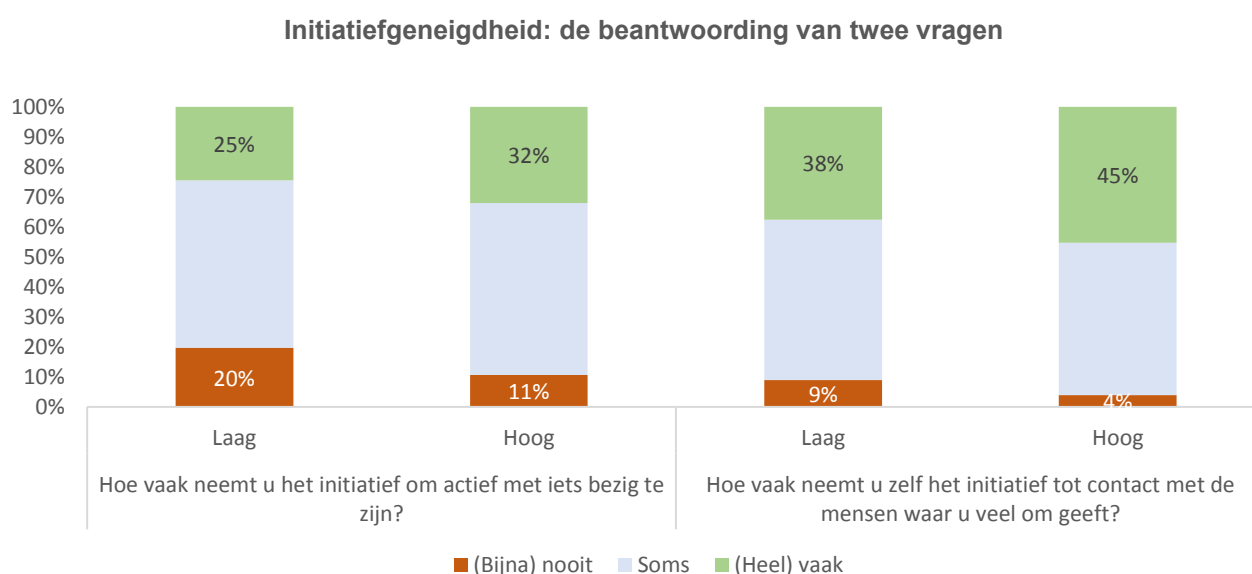
niet in de berekening meegenomen. Deze berekeningswijze geldt voor alle schaalscores.

opleidingsniveau, inkomenshoogte, huishoudenstype en migratieachtergrond.⁷ Daaruit blijkt dat ervaren gezondheid veruit het sterkst van invloed is op het gevoel van zelfregie. Ook het opleidingsniveau, het hebben van betaald werk en hoogte van het inkomen zijn relatief sterk van invloed, maar veel minder sterk dan de ervaren gezondheid.

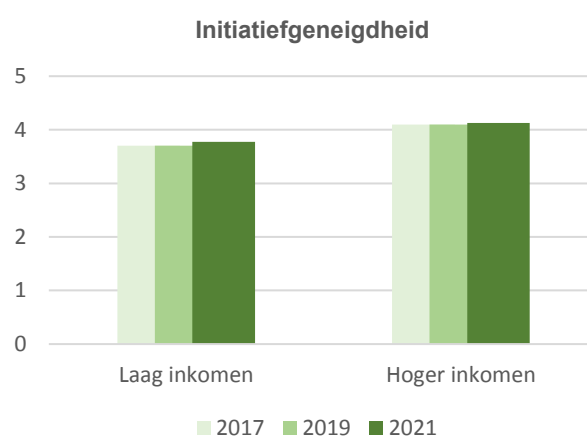
2.2 Initiatiefgeneigdheid

In het Wijkonderzoek worden twee vragen gesteld om de initiatiefgeneigdheid van de Rotterdammer te peilen. De

beantwoording van de vragen staat uitgewerkt in de navolgende figuur. De initiatiefgeneigdheid bij de Rotterdammers met een laag inkomen ligt duidelijk lager 20% zegt (bijna) nooit het initiatief te nemen om actief met iets bezig te zijn, tegen 10% van de hogere inkomens. Ook is het aandeel Rotterdammers met een laag inkomen dat zegt (bijna) nooit initiatief te nemen tot contact groter dan bij de Rotterdammers met een hoog inkomen.

Als we de scores op de twee vragen vertalen naar één schaalscore, zien we dat de lagere inkomens een totaalscore hebben van 3,8 op initiatiefgeneigdheid, en niet-lage inkomens een score van 4,1. Ook hier is het verschil significant. In vergelijking met de vorige meting is de schaalscore voor de lage inkomens licht gestegen, en voor de hogere inkomens gelijk gebleven. Dit staat weergegeven in de figuur hiernaast.

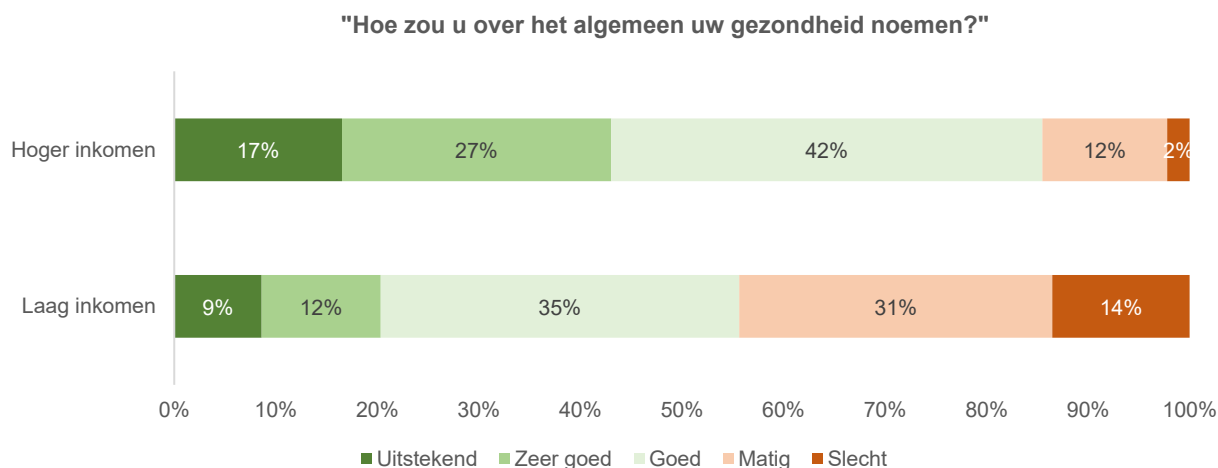
⁷ Deze variabelen worden gebruikt in alle hierna beschreven regressieanalyses

Uit de regressieanalyse blijkt dat met name de ervaren gezondheid en sekse sterk van invloed zijn op initiatiefgeneigdheid: respondenten die zich gezond voelen en vrouwen nemen duidelijk vaker initiatief tot activiteiten en contacten. De hoogte van het inkomen is een veel minder sterk verklarende factor dan deze twee factoren.

2.3 Veerkracht: beoordeling van de eigen gezondheid

In de sociale index wordt veerkracht onder andere uitgedrukt met een score op gezondheid. In het wijkonderzoek wordt de Rotterdammers gevraagd hoe ze over het algemeen hun gezondheid beoordelen en of ze door gezondheidsproblemen in hun dagelijkse activiteiten

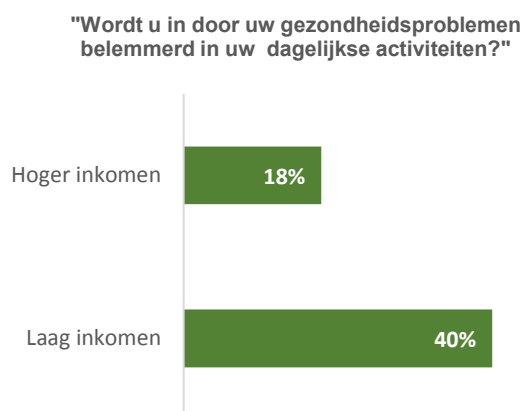
worden belemmerd. In de onderstaande figuur is de beantwoording van de eerste vraag te zien. Hieruit blijkt dat 45% van de Rotterdammers met een laag inkomen de gezondheid als 'matig' of 'slecht' beoordeelt, tegen 14% van de Rotterdammers met een hoger inkomen.

Bron: Wijkonderzoek 2021

Vervolgens is aan alle respondenten gevraagd of ze door lichamelijke of geestelijke gezondheidsproblemen worden belemmerd in hun dagelijkse activiteiten. Van de respondenten met een laag inkomen zegt 40% belemmerd

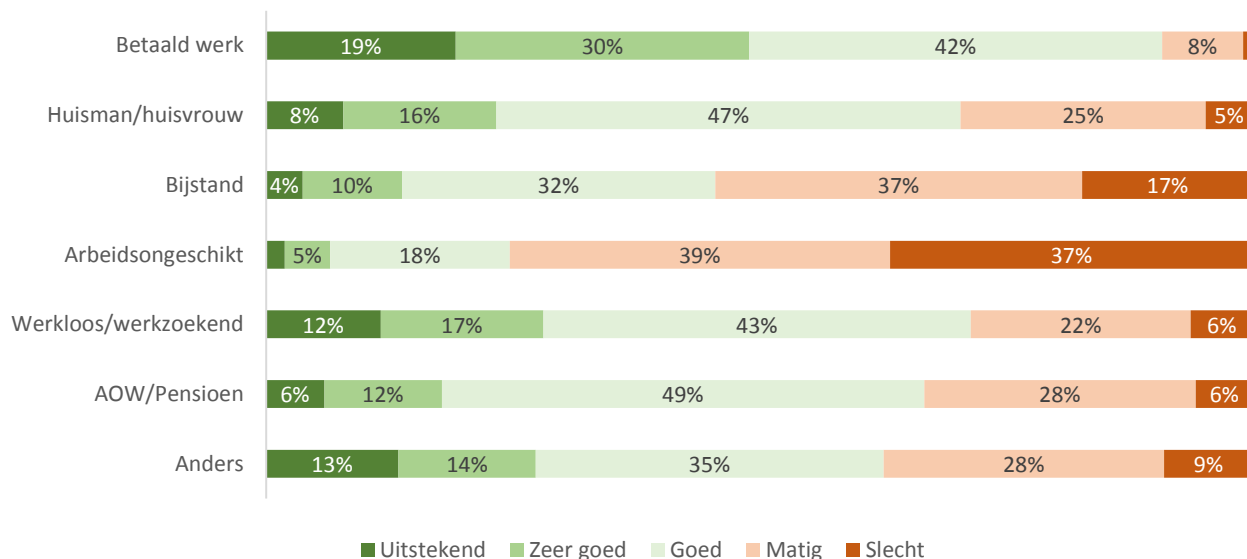
te worden door gezondheidsproblemen, tegen 18% van de respondenten met een hoger inkomen. De beantwoording staat weergegeven in de onderstaande figuur.

De gezondheidsbeleving laat een sterk verband zien met het opleidingsniveau en het soort inkomen. Lager opgeleiden en uitkeringsgerechtigden ervaren hun gezondheid slechter dan hoger opgeleiden en werkenden. Vooral arbeidsongeschikten en bijstandsgerechtigden

voelen zich minder gezond: ruim driekwart van de arbeidsongeschikten vindt haar gezondheid matig tot slecht, en meer dan de helft van de bijstandsgerechtigden. Bij de gepensioneerden bedraagt dit percentage 34%.

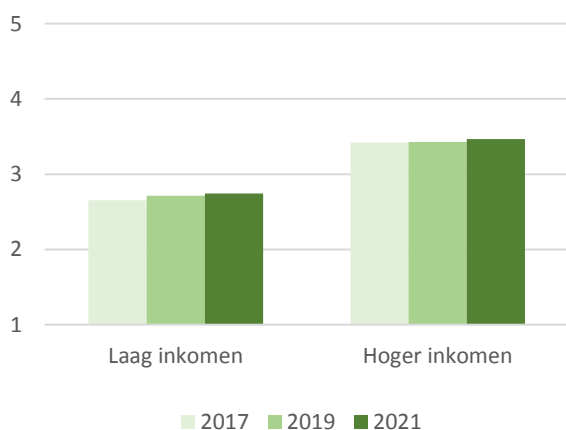
Gezondheidsbeleving, naar bron van inkomen

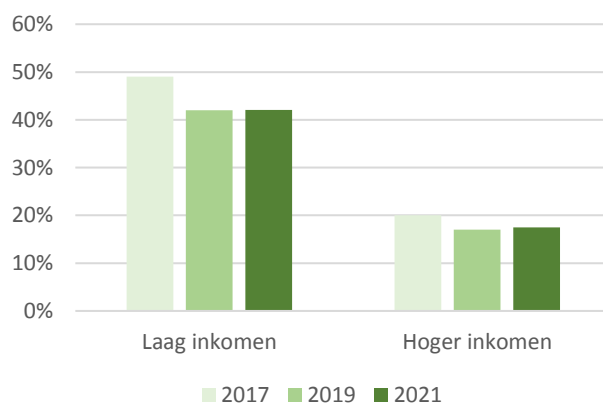
De gezondheidsbeleving van de lage inkomens is ten opzichte van de vorige meting voor beide inkomensklassen licht verbeterd. Het aandeel Rotterdammers dat zich door

de gezondheidstoestand belemmerd voelt in de dagelijkse bezigheden bleef in beide inkomensklassen nagenoeg gelijk. Dat is te zien in de onderstaande figuur.

Ervaren gezondheid

Ervaren belemmeringen door gezondheidstoestand

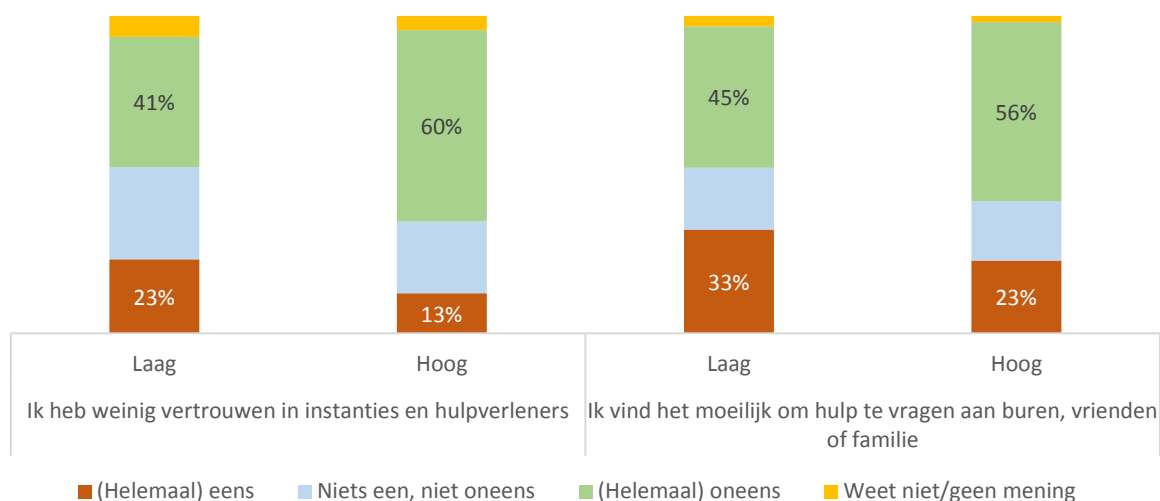

2.4 Veerkracht: vraagverlegenheid

Onder 'vraagverlegenheid' verstaan we het feit dat mensen het soms moeilijk vinden om hulp aan anderen te vragen en/of te accepteren. Het kan een belemmering zijn in het tijdig vinden van ondersteuning bij problemen. In het

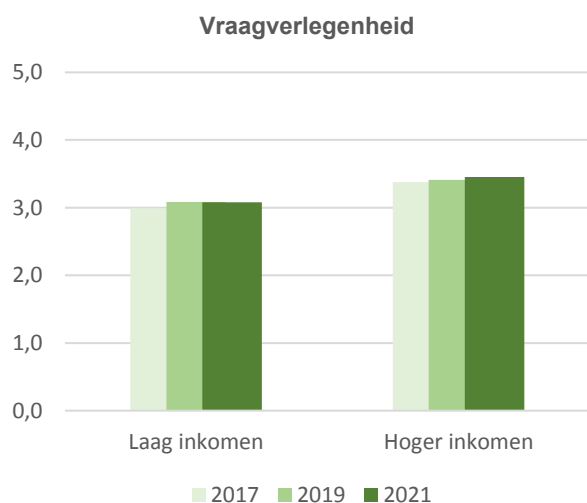
Wijkonderzoek worden twee vragen gesteld om de vraagverlegenheid in beeld te brengen. De beantwoording staat weergegeven in de onderstaande figuur, uitgesplitst naar de Rotterdammers met een laag en niet-laag inkomen.

Vraagverlegenheid: de beantwoording van twee stellingen

Rotterdammers met een laag inkomen hebben minder vaak vertrouwen in instanties en hulpverleners dan Rotterdammers met een hoger inkomen. Ze vinden het ook vaker moeilijk om hulp te vragen aan burens, vrienden of familie. De score op vraagverlegenheid is in vergelijking met de vorige meting voor beide inkomensklassen gelijk gebleven. Dat is te zien in de volgende figuur.

Uit de regressieanalyse blijkt dat met name de ervaren gezondheid sterk van invloed is op de vraagverlegenheid: respondenten die zich in hun dagelijkse activiteiten belemmerd voelen door hun gezondheidstoestand tonen een grotere vraagverlegenheid dan gemiddeld.

Psychologisch kapitaal: de belangrijkste punten

- Rotterdammers met een laag inkomen scoren in vergelijking met de hogere inkomens lager op alle aspecten van zelfregie. Ze voelen zich vooral vaker hulpeloos bij het omgaan met de problemen van het leven
- Rotterdammers die hun gezondheid matig of slecht vinden, ervaren ook minder regie over hun leven
- Rotterdammers met een laag inkomen zijn minder initiatiefrijk
- Rotterdammers met een laag inkomen voelen zich minder vaak gezond
- Vooral arbeidsongeschikten en bijstandsgerechtigden voelen zich door hun matige gezondheid belemmerd in hun activiteiten

3. Cultureel kapitaal

Indicatoren voor de mate van bezit van cultureel kapitaal zijn in dit onderzoek het opleidingsniveau en de mate van taalbeheersing.

3.1 Opleidingsniveau

Allereerst staat in de onderstaande tabel het opleidingsniveau van de Rotterdammers, zoals zelf gerapporteerd in het Wijkonderzoek, uitgesplitst naar de lage en niet-lage inkomens.

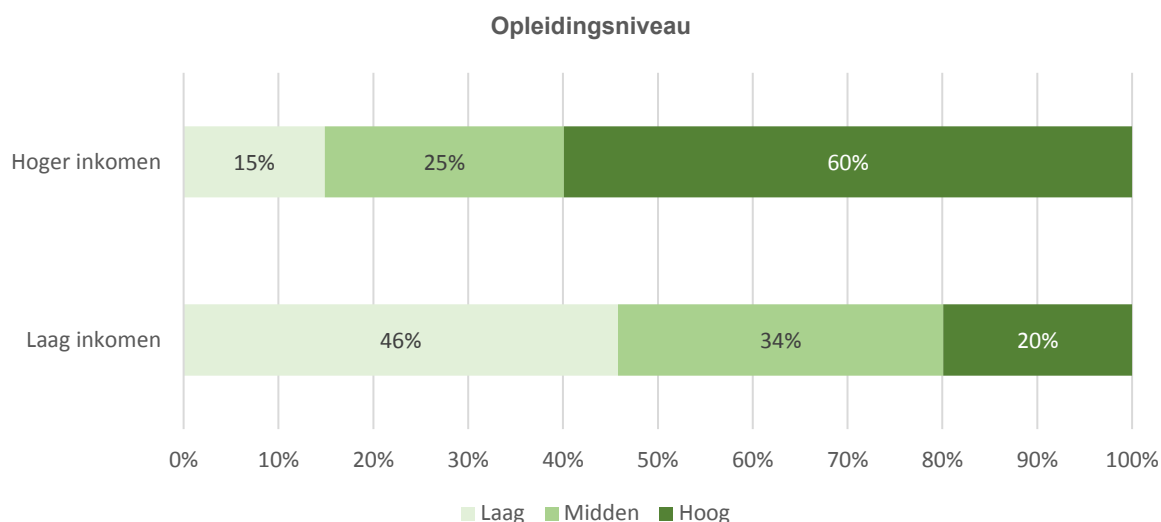
Tabel 3.1 Hoogste afgeronde opleiding naar hoogte van het inkomen

	Laag inkomen	Hoger inkomen	Alle respondenten
Geen onderwijs	7%	1%	2%
Lager onderwijs (basisschool, speciaal onderwijs)	14%	3%	5%
Lager beroepsonderwijs (LBO) of praktijkonderwijs	11%	5%	6%
MAVO, VBO of VMBO	12%	6%	7%
MBO (middelbaar beroepsonderwijs)	23%	18%	18%
MULO of MMS	3%	3%	3%
HAVO	7%	5%	5%
HBS, VWO, lyceum, atheneum of gymnasium	2%	3%	3%
HBO (hoger beroepsonderwijs)	10%	27%	24%
Wetenschappelijk onderwijs (universiteit)	7%	29%	25%
Anders	1%	0%	1%
Wil niet zeggen	4%	1%	1%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: Wijkonderzoek 2021

Uit de tabel wordt duidelijk dat bijna 70% van de lage inkomens geen hoger opleidingsniveau heeft dan MBO. Daarentegen heeft bijna de helft van de hogere inkomens HBO- of academisch onderwijs afgemaakt. In de onderstaande figuur is het opleidingsniveau in drie klassen

verdeeld (laag is tot MBO, midden is MBO en voortgezet onderwijs, hoog is vanaf HBO). Daarin zien we dat het verschil tussen de hoge en lage inkomens relatief groot is: 20% van de lage inkomens heeft hoger onderwijs afgemaakt, tegen 60% van de hoge inkomens.

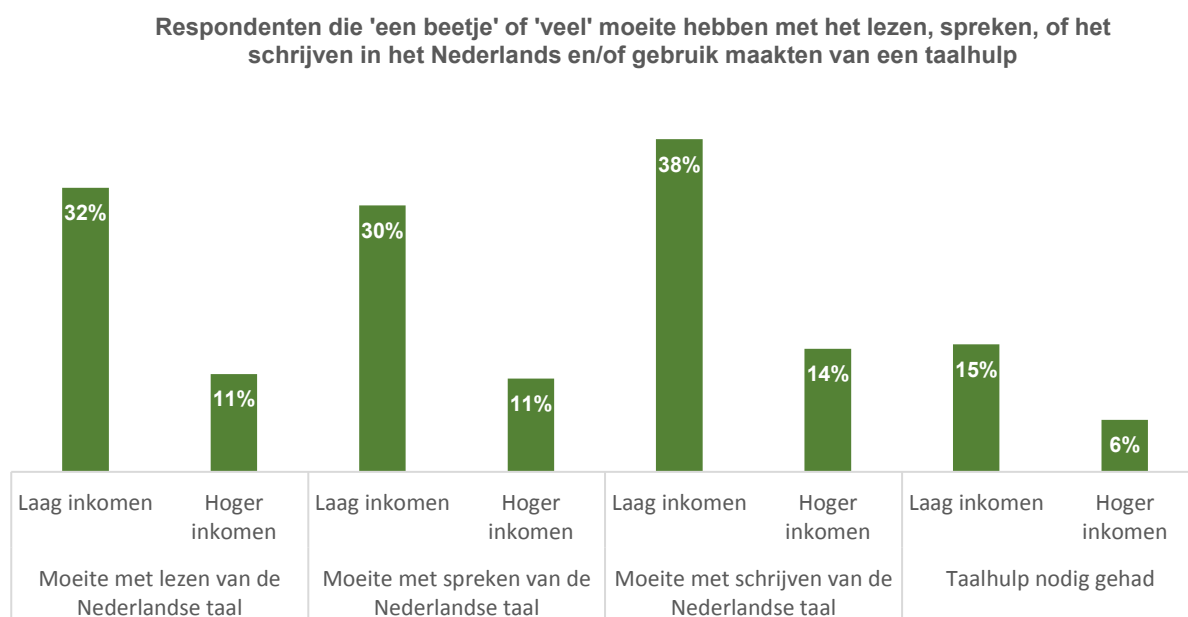

Bron: Wijkonderzoek 2021

3.2 Taalbeheersing

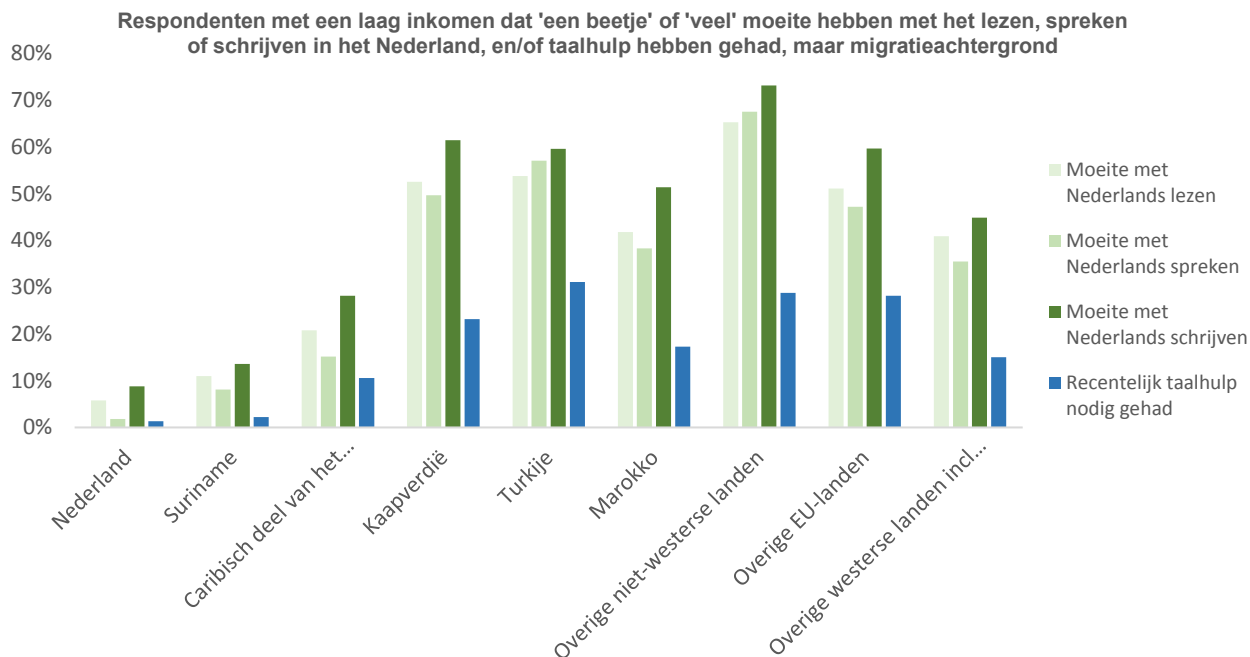
In het Wijkonderzoek wordt aan de respondenten gevraagd of ze veel, een beetje of geen moeite hebben met het lezen, spreken en schrijven van de Nederlandse taal. Daarnaast is gevraagd of de respondenten in de twaalf maanden vóór het onderzoek taalhulp nodig hadden bij

bijvoorbeeld de huisarts, in het ziekenhuis, op school of bij een gemeenteloket. De beantwoording staat uitgewerkt in de onderstaande figuur, waarbij onderscheid is gemaakt naar lage en niet lage inkomens.

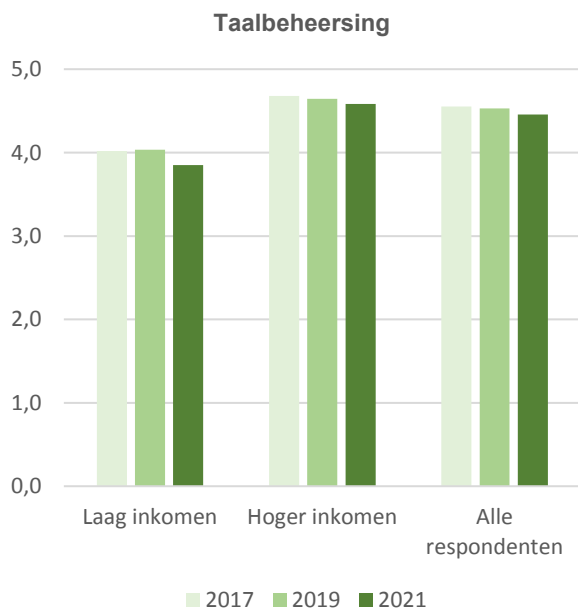

Van de respondenten met een laag inkomen geeft een 30 tot 38% aan moeite te hebben met het lezen, spreken of schrijven van het Nederlands. Bij de niet-lage inkomens bedraagt dit niet meer dan 14%. Uiteraard heeft de mate van taalbeheersing alles te maken met de migratieachtergrond van de Rotterdammer. In de onderstaande grafiek staat een overzicht van het

percentage Rotterdammers met een laag inkomen dat moeite heeft met de beheersing van de verschillende aspecten van het Nederlands. Daaruit blijkt dat onder de Rotterdammers met een Kaapverdise, Turkse, Marokkaanse of andere niet-westerse achtergrond de beheersing van het Nederlands het meest problematisch is.

De score op taalbeheersing is in vergelijking met de vorige meting nog wat afgenomen. Dat staat weergegeven in de onderstaande figuur.

Cultureel kapitaal: de belangrijkste punten

- Nog geen 20% van de Rotterdammers met een laag inkomen heeft hoger onderwijs genoten, tegen meer dan de helft van de Rotterdammers met een hoger inkomen
- Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond hebben vaak een minder hoge opleiding dan de Rotterdammers van Nederlandse origine. Het opleidingsniveau van de meer traditionele migrantengroepen uit Suriname, de Antillen, Turkije, Marokko en de Kaapverdische eilanden is gemiddeld lager dan dat van de meer recente migranten uit niet-westerse landen
- Een kwart tot rond 30% van de Rotterdammers met een laag inkomen heeft moeite met het lezen, spreken of schrijven van de Nederlandse taal. Dit is bij 10% van de hogere inkomens het geval. Vooral Rotterdammers met een Kaapverdische, Marokkaanse, Turkse of andere niet-westerse achtergrond beheersen de taal vaak minder goed

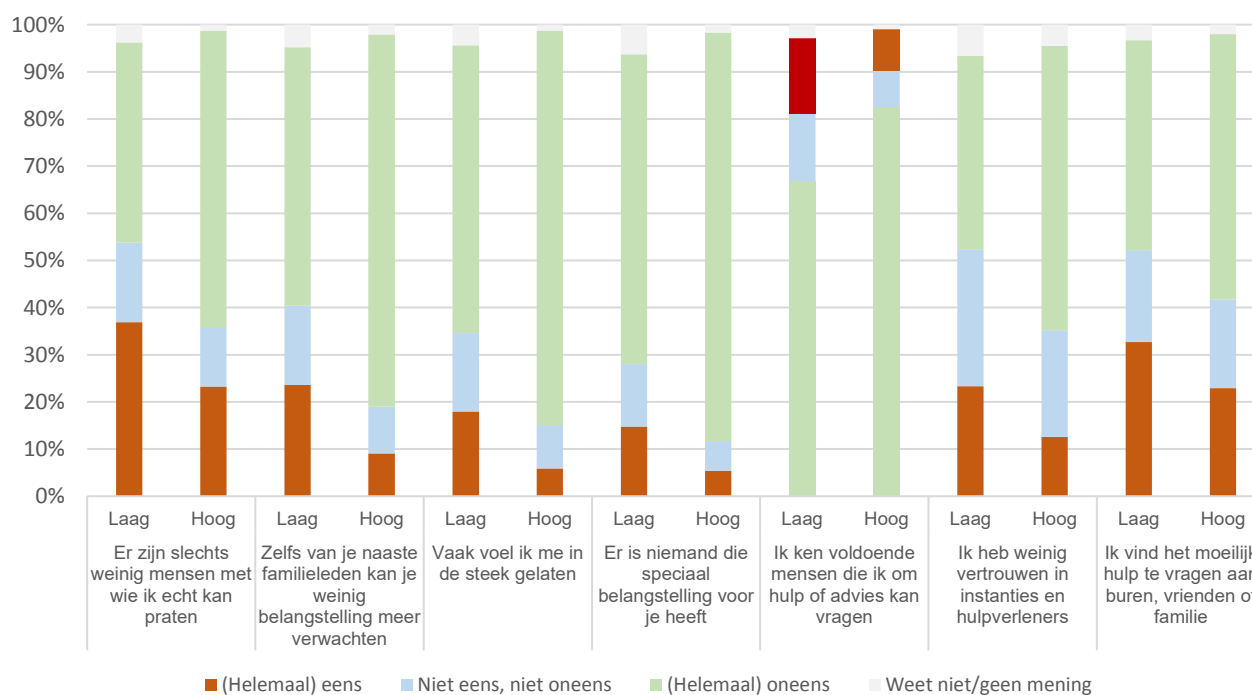
4. Sociaal kapitaal

Als indicatoren voor de mate van sociaal kapitaal zien we de mate van sociale steun die wordt ervaren, het type contacten dat iemand heeft (het sociaal netwerk), vrijwilligerswerk en mantelzorg. In de voorgaande wijkonderzoeken werd ook gevraagd naar deelname aan maatschappelijke organisaties en deelname aan sociaal-culturele activiteiten; in verband met de coronapandemie zijn deze vragen in de enquête van 2021 niet gesteld. Dat betekent dat de schaalscores op deze thema's niet goed vergelijkbaar zijn. Om dit te ondervangen zijn de scores voor 2017 en 2019 opnieuw berekend, met het weglaten van de in 2021 verwijderde vragen.

4.1 Sociale steun

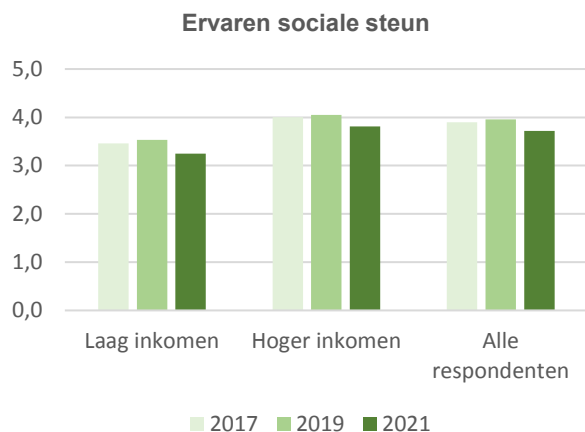
In de navolgende figuur staat allereerst de beantwoording op zeven stellingen die betrekking hebben op de ervaren sociale steun, uitgewerkt naar laag en hoger inkomen. Daaruit blijkt dat de Rotterdammers met een laag inkomen alle stellingen vaker negatief beantwoorden dan de hogere inkomens. Er is minder vaak het gevoel dat er een betekenisvol netwerk aanwezig is, maar daarnaast is er ook minder vaak vertrouwen in professionele hulpverleners en vindt men het vaker moeilijk om hulp te vragen aan burens, vrienden of familie.

Sociale steun: de beantwoording van zeven stellingen

Als we de scores op de stellingen vertalen naar één schaalscore, zien we dat de lagere inkomens een totaalscore hebben van 3,5 op ervaren sociale steun, en niet-lage inkomens een score van 4,0. Ook hier is het verschil significant.

De score op ervaren sociale steun is in vergelijking met de vorige meting voor beide inkomensklassen gedaald. Dat is te zien in de onderstaande figuur.

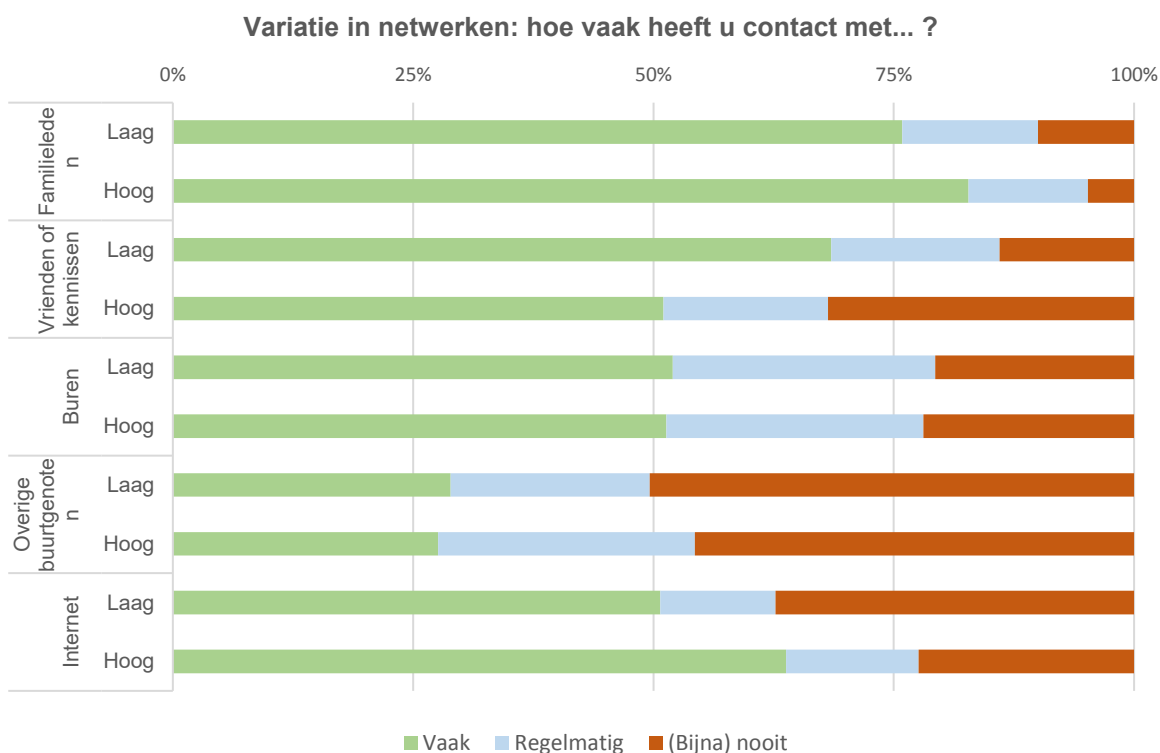

Uit een regressieanalyse blijkt dat ervaren gezondheid en opleidingsniveau verreweg het sterkst van invloed zijn op de mate waarin sociale steun wordt ervaren. Ook leeftijd en inkomenshoogte hebben invloed, maar in minder sterke mate: ouderen ervaren minder sociale steun dan jongeren, en de score neemt af per leeftijdsklasse.

4.2 Variatie in netwerken

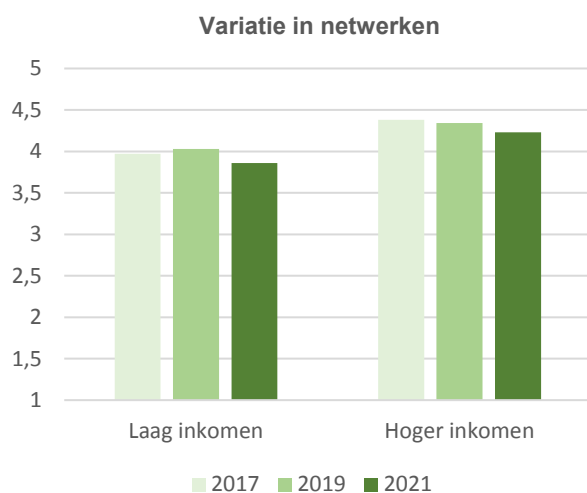
In het Wijkonderzoek wordt gevraagd naar de frequentie waarin de Rotterdammers gebruik maakt van het netwerk van familie, vrienden en kennissen, burens, overige buurtgenoten en internet. De beantwoording van de vraag

is uitgewerkt in de onderstaande tabel, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de Rotterdammers met een laag inkomen en een hoger inkomen.

*) De vraag heeft betrekking op contacten met anderen die niet bij de respondent in huis wonen

Hoewel Rotterdammers met een niet-laag inkomen frequenter gebruik maken van de diverse netwerken, is het verschil tussen de lage en hogere inkomens relatief klein. Vooral de frequentie van contact met burens en buurtgenoten is vergelijkbaar. Als het gaat om contacten met familie of vrienden en kennissen, heeft een meerderheid van beide groepen 'vaak' contact. Het aandeel dat (bijna) nooit contact heeft met familie of vrienden is onder de lage inkomens ruim twee keer zo groot als onder de niet-lage inkomens. Het grootste verschil treedt op bij het gebruik van internet: bijna 40% van de Rotterdammers met een laag inkomen zegt (bijna)

nooit contact te hebben via internetsites, tegen iets meer dan 20% van de hogere inkomens. Als we de scores op de stellingen vertalen naar één schaalscore, zien we dat de lagere inkomens op een vijfpuntschaal een totaalscore hebben van 3,4 op variatie in netwerken, en niet-lage inkomens een score van 3,6. In vergelijking met de vorige meting is de score op de aanwezigheid van netwerken relatief sterk gedaald. We gaan ervan uit dat dit met het verminderen van sociaal contact als gevolg van de coronacrisis heeft te maken. De ontwikkeling van de score is te zien in de figuur.

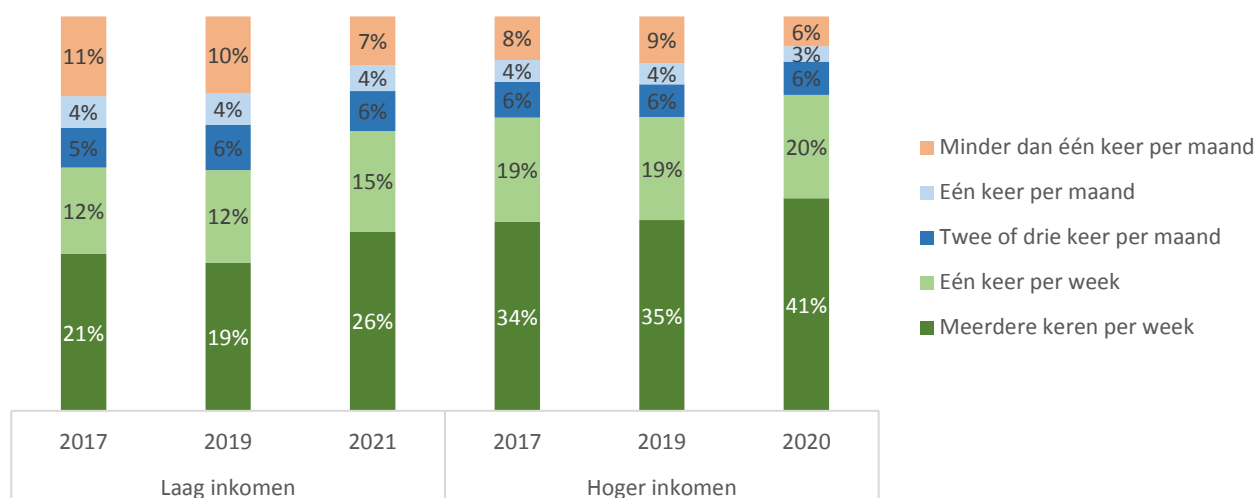
Uit een regressieanalyse blijkt dat het huishoudenstype, opleidingsniveau en sekse het meest van invloed zijn op de frequentie waarvan van de netwerken gebruik wordt gemaakt. Alleenstaanden zonder kinderen maken het minst gebruik van gebruik van netwerken; hoger opgeleiden en vrouwen maken frequenter gebruik van netwerken dan lager opgeleiden en mannen. Leggen we daarnaast een relatie met ervaren gezondheid, soort inkomen (betaald werk of geen betaald werk), bron van inkomen en inkomenshoogte, dan blijkt dat ook hier de ervaren gezondheid de mate van netwerkgebruik sterk beïnvloedt. Opvallend is dat etniciteit geen significante invloed heeft op netwerkgebruik, maar de mate van taalbeheersing wel: Rotterdammers die de taal minder goed beheersen, geven aan minder contacten te hebben.

4.3 Deelname aan sociale en culturele activiteiten

Ook de deelname aan sociale of culturele activiteiten kan een indicator zijn voor de aanwezigheid van sociaal kapitaal, en voor de mate van participatie aan de samenleving. In deze editie van het Wijkonderzoek zijn bepaalde vragen vanwege de coronapandemie niet gesteld, waaronder bezoek aan café, theater en evenementen. Wel is gevraagd naar sportactiviteit, alleen of met anderen en naar het bezoek aan

levensbeschouwelijke bijeenkomsten. In de onderstaande figuur is allereerst te zien dat bij de lage én de hogere inkomens de sportactiviteit substantieel is toegenomen. Het percentage lage inkomens dat minimaal één keer per week sport nam toe van 31% in 2019 naar 41% in 2021. Bij de hogere inkomens groeide dit van 54% naar 61%. We veronderstellen dat de coronapandemie in deze ontwikkeling een rol heeft gespeeld.

Sportieve activiteit, alleen of met anderen

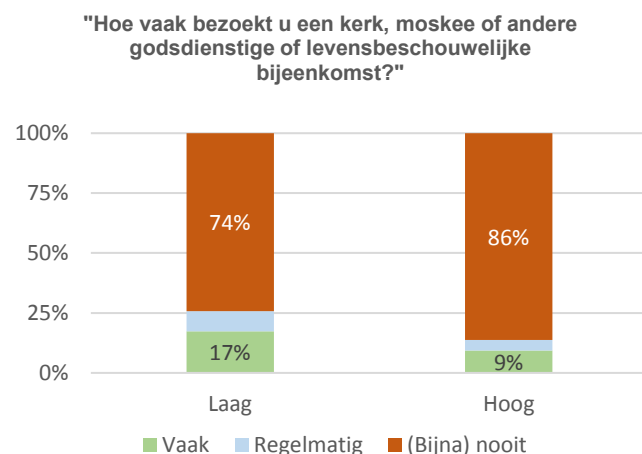

Bron: Wijkonderzoek 2021

Bij sportieve activiteiten hebben leeftijd, inkomensklasse en opleidingsniveau de belangrijkste invloed: de sportieve activiteit neemt per leeftijdsklasse af, en met inkomensklasse en opleidingsniveau toe.

In het wijkonderzoek waren in het vorige onderzoek twee vragen opgenomen die een indicatie geven van de deelname aan georganiseerde sociale activiteiten: de

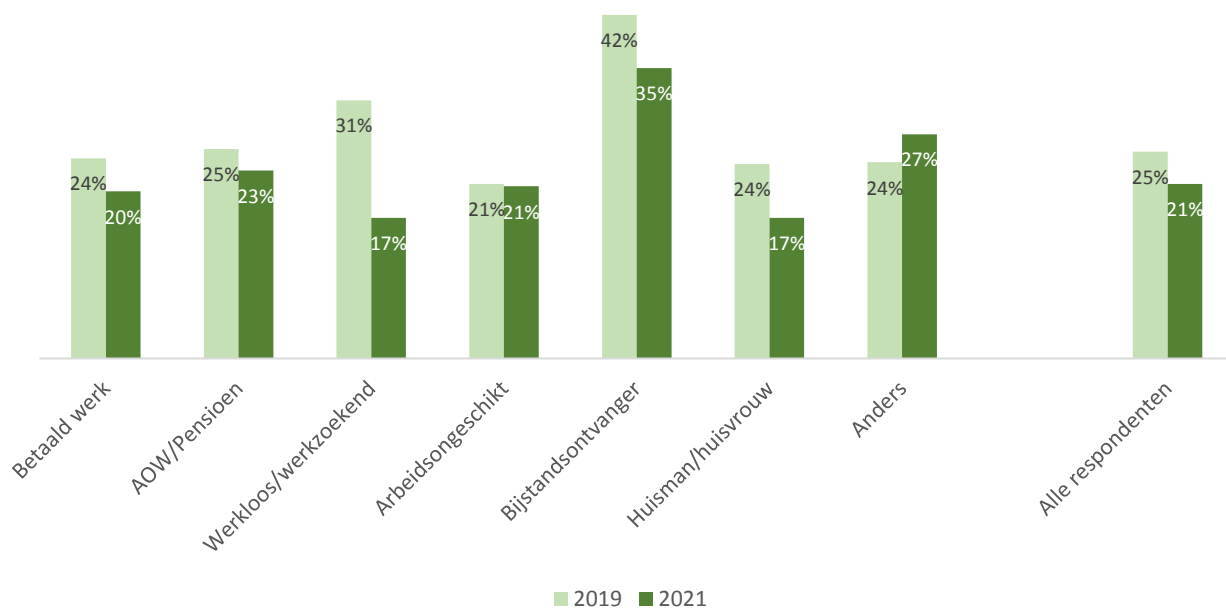
vraag hoe vaak de respondent een kerk, moskee, of andere godsdienstige of levensbeschouwelijke bijeenkomst bezoekt en of en hoe vaak een activiteit in een wijkgebouw, bibliotheek of lokaal cultureel centrum wordt bezocht. In dit wijkonderzoek is deze tweede vraag niet meer gesteld. In de onderstaande figuur staat daarom alleen de beantwoording op de eerste vraag weergegeven.

4.4 Vrijwilligerswerk

Rotterdamers met een laag en niet-laag inkomen zijn even vaak actief als vrijwilliger: precies een kwart van beide groepen zegt onbetaald actief te zijn als vrijwilliger bij een of meer organisaties. Dit percentage is sinds de vorige meting onveranderd. Bijstandsgerechtigden zijn het vaakst actief: 42% van hen zegt zich onbetaald in te zetten voor een organisatie. Hoewel hier niet specifiek naar is gevraagd, is de veronderstelling dat activiteiten in het kader van Prestatie010 hierin een rol spelen.

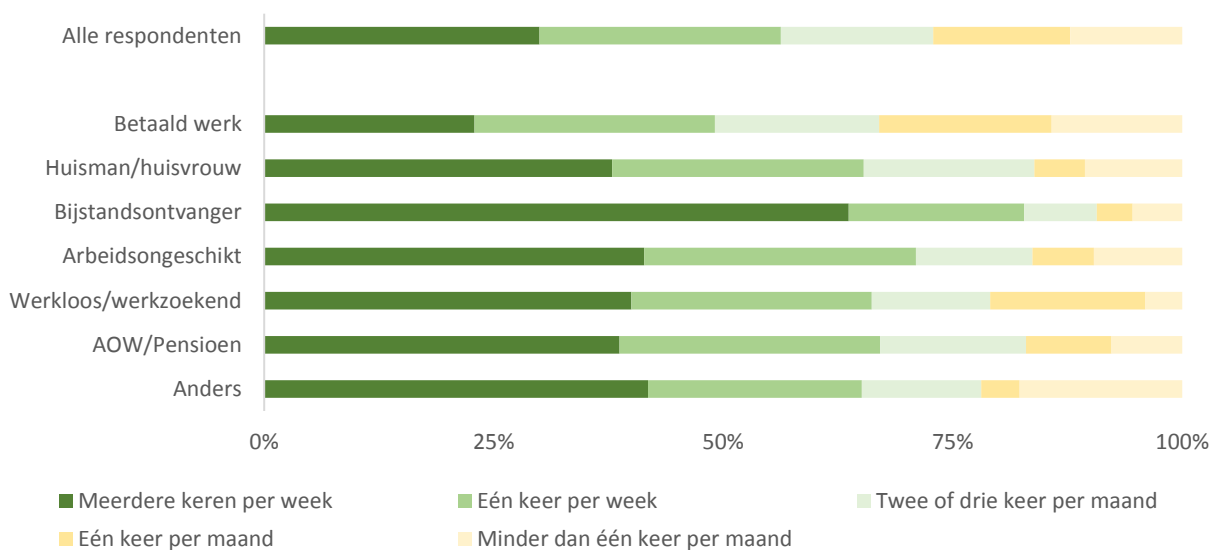
Rotterdamers actief als vrijwilliger

Rotterdamers met een laag inkomen besteden meer tijd aan vrijwilligerswerk dan Rotterdamers met een niet-laag inkomen: bijna 60% van hen die vrijwilligerswerk doen, zegt zich meerdere keren per week als vrijwilliger in te zetten, tegen 30% van de hogere inkomens. Dit heeft sterk te maken met activiteit en inactiviteit op de arbeidsmarkt: betaald werkenden doen veel minder frequent aan vrijwilligerswerk dan uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden. In de onderstaande figuur is te zien dat

bijna 80% van de bijstandsgerechtigden die aan vrijwilligerswerk doen, hier meerdere keren per week mee bezig zijn, tegen rond een kwart van de betaald werkenden. Ook de frequentie van het vrijwilligerswerk bij arbeidsongeschikten, gepensioneerden en werkzoekenden ligt duidelijk hoger dan bij de werkenden. In de onderstaande figuur is de frequentie uitgewerkt naar bron van inkomen.

Frequentie van vrijwilligerswerk, naar bron van inkomen

4.5 Mantelzorg

Van alle Rotterdammers gaf 22% in het jaar voorafgaand aan het onderzoek mantelzorg. Dit percentage ligt voor de Rotterdammers met een laag inkomen en een hoger inkomen op een gelijk niveau. In vergelijking met de vorige meting is het percentage nagenoeg onveranderd. Rond 70% geeft aan die mantelzorg op het moment van onderzoek nog steeds te doen. Ook hier zien we dat de Rotterdammers met een laag inkomen meer tijd aan de activiteit te besteden: gemiddeld 20 uur per week, tegen de Rotterdammers met een niet-laag inkomen gemiddeld 11 uur per week.

Sociaal kapitaal: de belangrijkste punten

- Rotterdammers met een laag inkomen ervaren minder sociale steun en hebben minder vertrouwen in instanties en hulpverleners dan Rotterdammers met een hoger inkomen
- Rotterdammers die zich minder gezond voelen, ervaren ook minder sociale steun
- Hoewel Rotterdammers met een laag inkomen minder frequent gebruik maken van het netwerk van familie, vrienden en kennissen, burens en buurtgenoten, is het verschil met de hogere inkomens niet groot. Wel zegt 40% van de Rotterdammers met een laag inkomen voor hun contacten geen gebruik te maken van internet, tegen 20% van de hogere inkomens
- Alleenstaanden, Rotterdammers die de taal minder goed beheersen en Rotterdammers die zich minder gezond voelen, hebben minder vaak contact in hun netwerk
- Rotterdammers met een laag inkomen nemen vaker deel aan bijeenkomsten in kerk of moskee. Vooral Rotterdammers met een Turkse, Marokkaanse of Kaapverdise achtergrond nemen vaker deel aan deze activiteiten
- Rotterdammers met een laag inkomen doen minder vaak aan sport, maar sportactiviteit alleen of met anderen is in vergelijking met het vorige onderzoek wel substantieel toegenomen. Dit zal onder andere met de coronapandemie te maken hebben
- Meer dan 40% van de Rotterdammers met een bijstandsuitkering doet vrijwilligerswerk
- Rotterdammers met een laag inkomen besteden meer tijd aan vrijwilligerswerk of mantelzorg dan Rotterdammers met een hoger inkomen

5. Maatschappelijk kapitaal

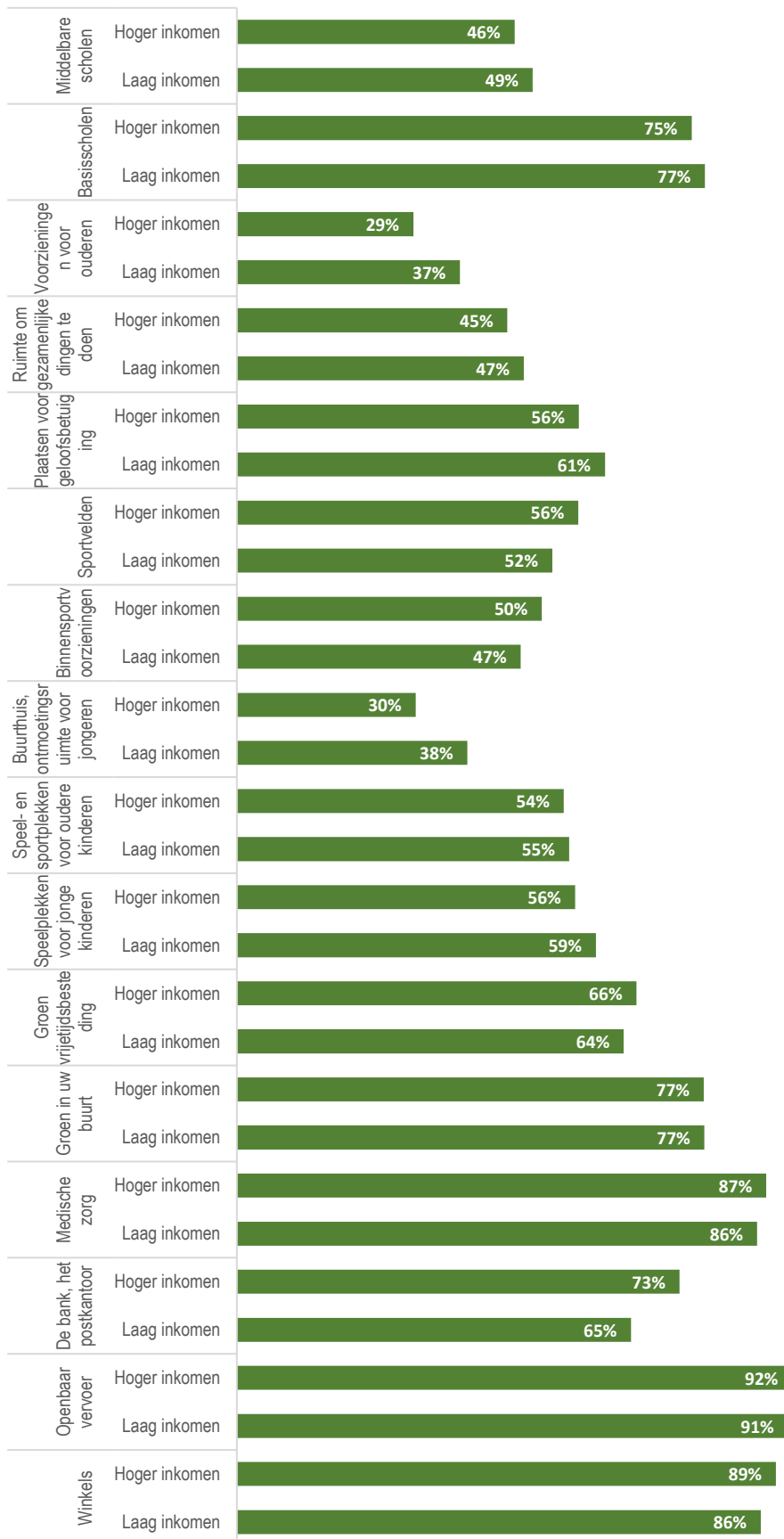
Onder maatschappelijk kapitaal verstaan we de mate waarin maatschappelijke voorzieningen die ondersteuning kunnen bieden bij diverse vormen van problematiek bekend en toegankelijk zijn. In het Wijkonderzoek 2021 werd niet meer gevraagd naar de bekendheid van voorzieningen. Dat betekent dat deze indicator niet kan worden meegenomen in de totaalscore voor de aanwezigheid van maatschappelijk kapitaal. Om dit te ondervangen zijn de scores voor 2017 en 2019 opnieuw berekend, met het weglaten van de in 2021 verwijderde vragen.

5.1 Toegankelijkheid van voorzieningen

In het Wijkonderzoek wordt voor zestien voorzieningen gevraagd in hoeverre de Rotterdammer vindt dat deze in voldoende mate in de buurt aanwezig zijn. Op basis van

die beoordeling wordt gevraagd naar een totaaloordeel over het aanbod aan voorzieningen in en rond de woonbuurt. De score op dit totaaloordeel beschouwen we als een indicatie van de mate van toegang tot voorzieningen als onderdeel van het maatschappelijk kapitaal. In de onderstaande figuur staat het percentage respondenten dat de voorziening in (ruime) mate voldoende aanwezig vindt, uitgesplitst naar inkomensniveau. Daaruit blijkt dat het oordeel over de aanwezigheid van de verschillende voorzieningen tussen de lage en hogere inkomens niet ver uit elkaar loopt. De lage inkomens tonen zich wat tevredener over het aanbod van basis- en middelbare scholen, en plaatsen voor geloofsbeleving. Ze tonen zich juist wat minder tevreden over het aanbod aan speel- en sportplekken voor hun kinderen in de buurt.

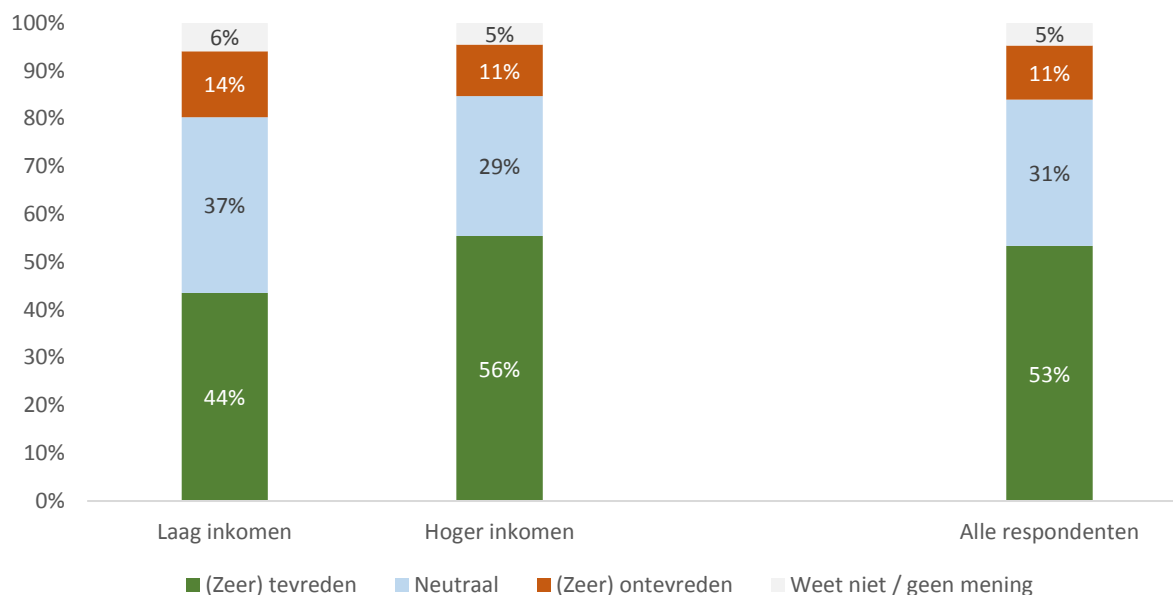
**Respondenten die vinden dat de voorziening (ruim)
voldoende in de buurt aanwezig is (%)**

Gevraagd naar een samenvattend oordeel over het aanbod van voorzieningen in de buurt, tonen Rotterdammers met een laag inkomen zich wat vaker neutraal of (zeer) ontevreden over het aanbod aan

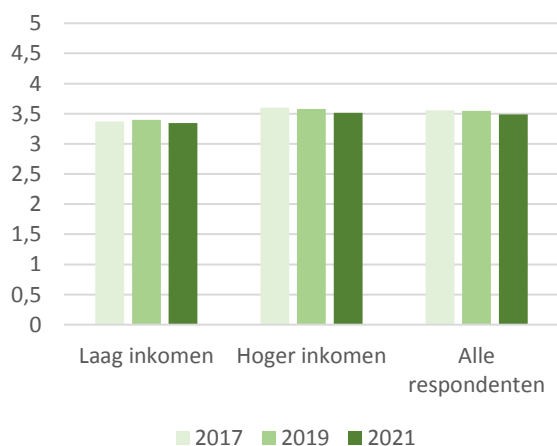
voorzieningen; rond de helft geeft echter aan (zeer) tevreden te zijn. Van de Rotterdammers met een hoger inkomen is 60% (zeer) tevreden.

Figuur 5.2 Tevredenheid over het aanbod aan voorzieningen in en rond de woonbuurt

Het oordeel wordt vooral beïnvloed door inkomenshoogte, de mate waarin iemand zich belemmerd voelt door gezondheidsproblematiek en de buurt. De tevredenheid over het voorzieningenaanbod in de wijk is in vergelijking met de vorige in beide inkomensklassen licht gedaald. Dat is te zien in de onderstaande figuur.

Tevredenheid over aanbod voorzieningen in de wijk

Maatschappelijk kapitaal: de belangrijkste punten

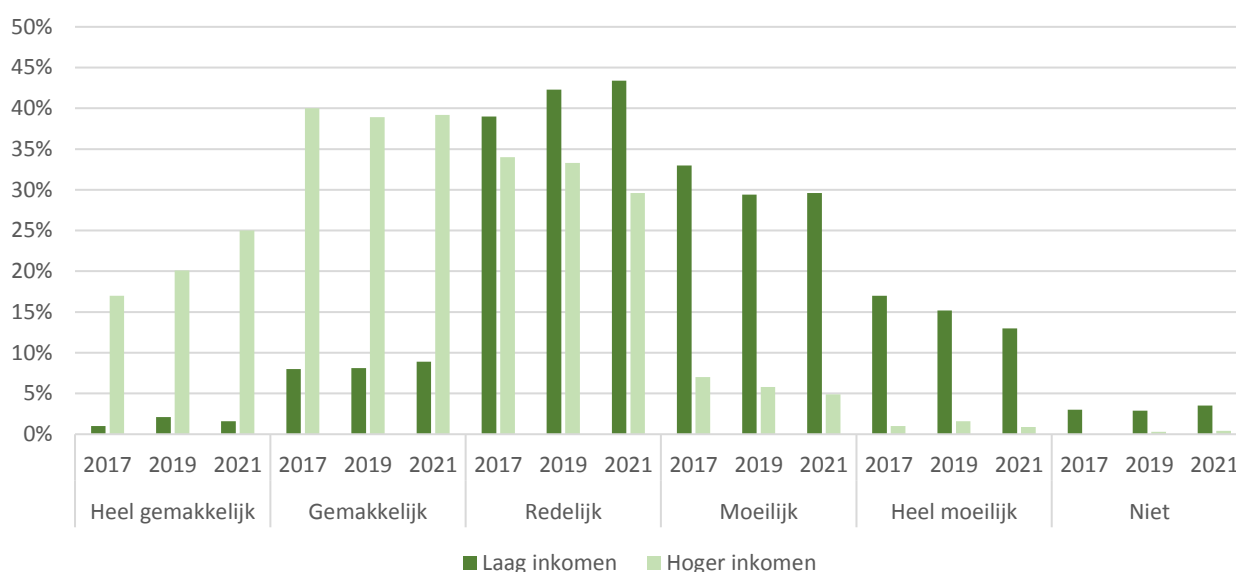
- De tevredenheid over het aanbod van voorzieningen in de buurt loopt bij de lage en hogere inkomens niet ver uit elkaar. Rotterdammers met een laag inkomen tonen zich wat tevredener over het aanbod van basis- en middelbare scholen en plaatsen voor geloofsbeleving. Ze tonen zich juist wat minder tevreden over het aanbod aan speel- en sportplekken voor hun kinderen in de buurt

6. Economisch kapitaal: rondkomen van het inkomen

Onder economisch kapitaal verstaan we de mate waarin de respondenten er in slagen rond te komen van hun inkomen. In de onderstaande figuur staat de beantwoording van de vraag weergegeven naar de hoogte van het inkomen. Daarin is te zien dat de lage inkomens er naar eigen zeggen veel minder gemakkelijk in slagen rond te komen dan de hogere inkomens. Ruim 60% van de hoge inkomens zegt (heel) gemakkelijk rond te kunnen

komen, tegen nog geen 10% van de lage inkomens. Andersom zegt 17% van de lage inkomens (heel) moeilijk of niet rond te kunnen komen, tegen 1% van de hogere inkomens. Het aandeel lage inkomens dat niet of (heel) moeilijk rondkomt is ten opzichte van de vorige meting met één procentpunt gedaald naar 17%. In de onderstaande grafiek staat een vergelijking tussen de resultaten van 2017 en 2019.

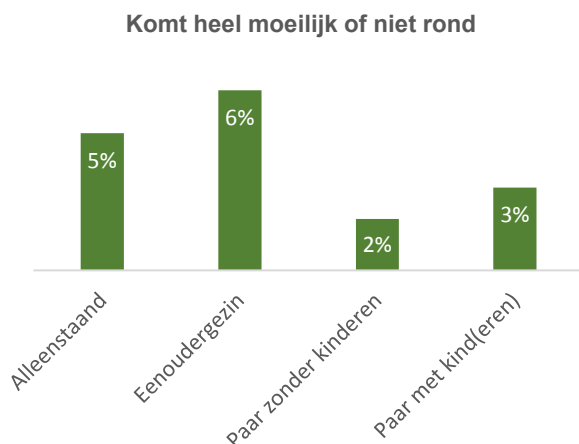
Figuur 6.1 'Rondkomen' van Rotterdammers met een laag en niet-laag inkomen (%)

Bron: Wijkonderzoek 2020

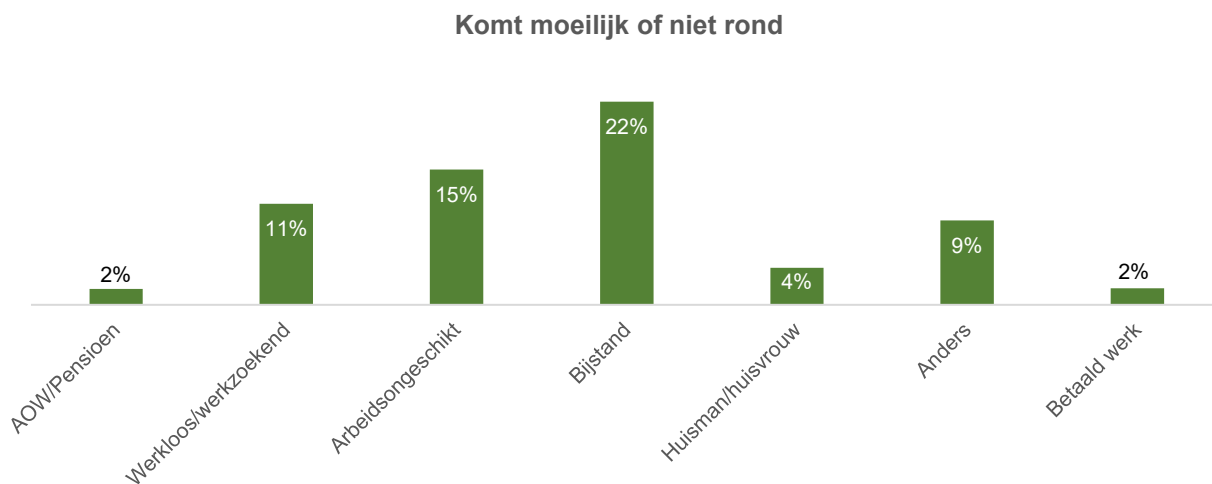
Naast hoogte van het inkomen heeft vooral het gezinstype en de bron van inkomen invloed op de beantwoording van de vraag. Als we eerst kijken naar het huishoudentype, dan zien we dat alleenstaanden en eenoudergezinnen het

moeilijker hebben om rond te komen van hun inkomen dan de andere gezinstypen: 5 tot 6% zegt heel moeilijk tot niet rond te komen. In de volgende grafiek staat een overzicht.

Als we kijken naar de bron van inkomen, zien we dat de werkenden en gepensioneerden er het best in slagen rond te komen. Uitkeringsontvangers, en dan vooral de

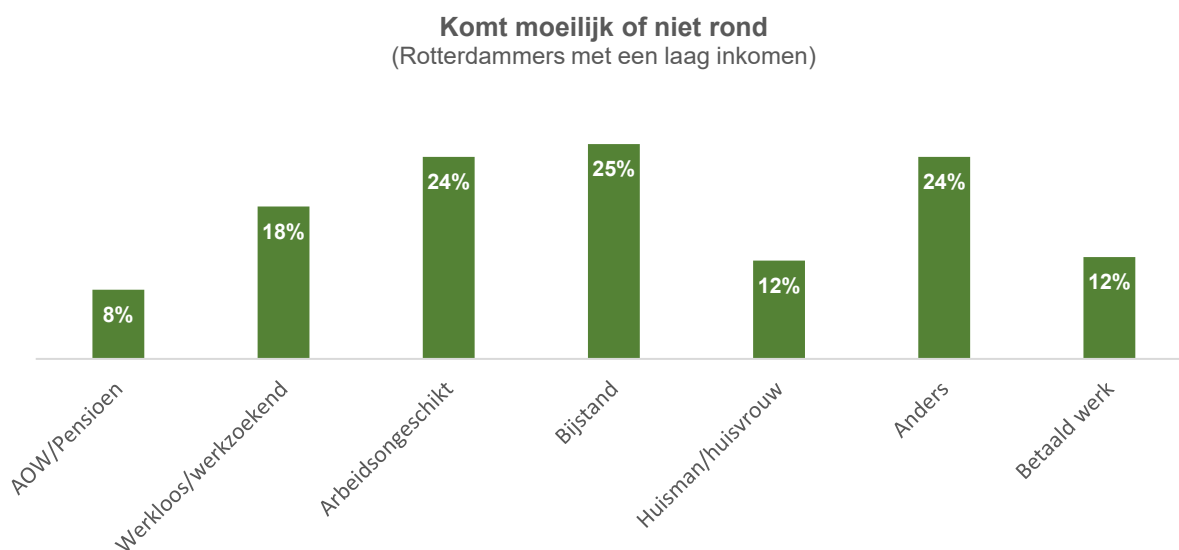
bijstandsgerechtigden hebben het moeilijker: van deze laatsten zegt rond een vijfde 'heel moeilijk' of 'niet' rond te kunnen komen.

6.1 Rondkomen van een laag inkomen

In figuur 6.2 was te zien dat de lage inkomens er veel minder in slagen om rond te komen dan de hogere inkomens. Ook binnen de groep lage inkomens slagen werkenden en gepensioneerden er naar eigen oordeel beter in rond te komen dan uitkeringsgerechtigden. Rond

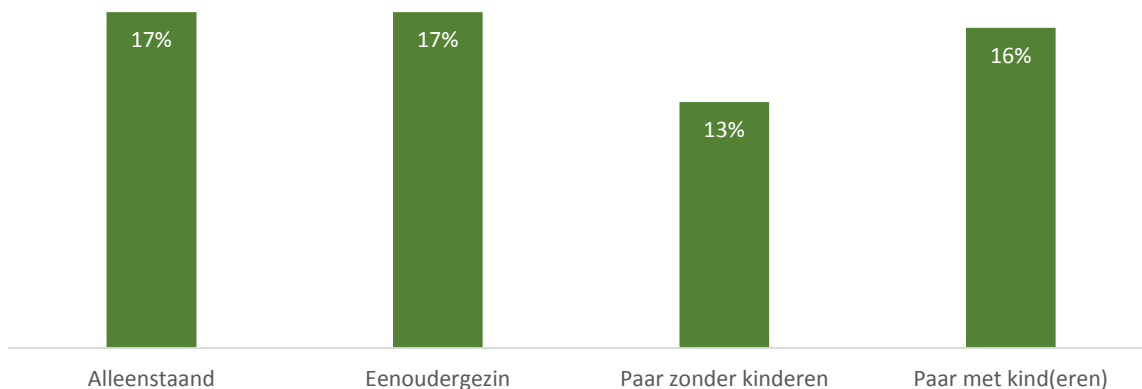
een kwart van de uitkeringsgerechtigden zegt (heel) moeilijk of niet rond te komen, tegen rond 8% van de gepensioneerden en 12% van de werkenden met een laag inkomen.

Ook binnen de groep lage inkomens slagen de alleenstaanden en eenoudergezinnen er het minst vaak in om rond te komen, maar is het verschil met de andere huishoudenstypen veel minder groot. Paren zonder

kinderen slagen er het best in rond te komen, maar deze groep bestaat voor een groot deel uit gepensioneerden. We zagen eerder dat deze groep er beter in slaagt om rond te komen.

Komt moeilijk of niet rond (Rotterdammers met een laag inkomen)

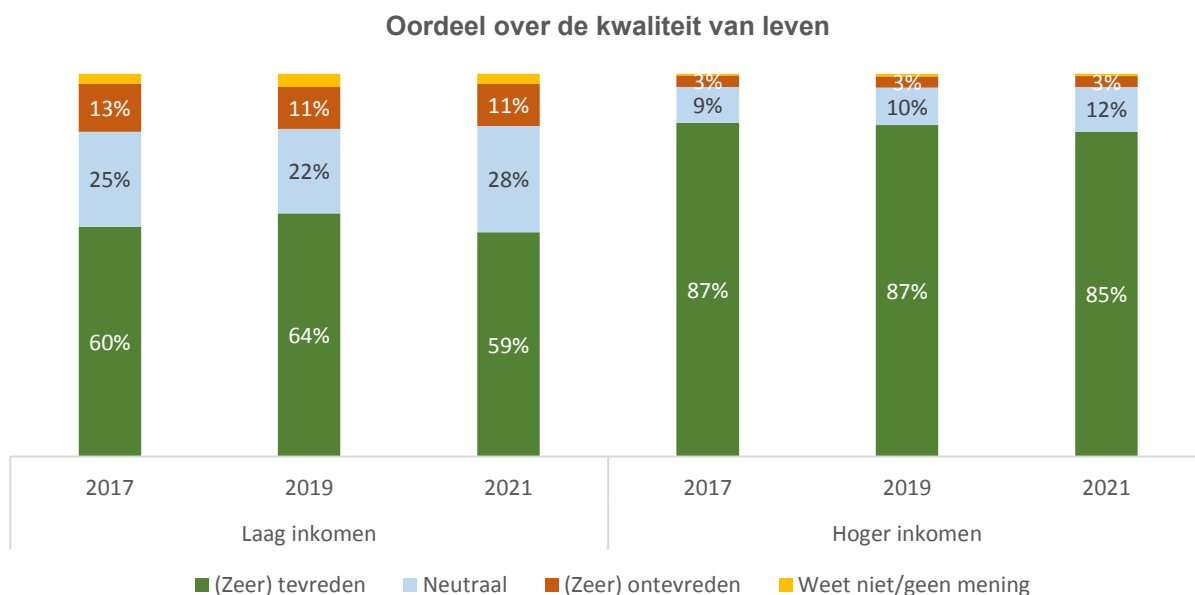
Economisch kapitaal: de belangrijkste punten

- 47% van de Rotterdammers met een laag inkomen zegt (heel) moeilijk of niet rond te kunnen komen, tegen nog geen tiende van de Rotterdammers met een hoger inkomen
- Het percentage lage inkomens dat (heel) moeilijk of niet rond kan komen daalde van 48% in 2019 naar 47% in 2021
- Alleenstaanden en eenoudergezinnen hebben veel vaker moeite met rondkomen dan de andere huishoudenstypen
- Werkenden en gepensioneerden slagen er veel vaker in rond te komen van hun inkomen dan uitkeringsgerechtigden

7. Tevredenheid over de kwaliteit van leven

Aan het eind van de enquête voor het wijkonderzoek wordt de samenvattende vraag gesteld hoe tevreden de respondent is over de kwaliteit van zijn of haar leven.⁸ In onderstaande tabel is te zien dat Rotterdammers met een laag inkomen minder vaak (zeer) tevreden zijn over de kwaliteit van leven dan Rotterdammers met een hoger

inkomen. Het aandeel tevredenen bij de lage inkomens daalde sinds de vorige meting van 64 naar 59%. De respondenten met een laag inkomen gaven nu vaker een neutraal antwoord. Bij de hogere inkomens zien we eenzelfde trend, maar daar is de daling wat minder sterk. In de onderstaande figuur staat hiervan een overzicht.

Bron: Wijkonderzoek 2021

Uit de regressieanalyse blijkt dat gezondheidsbeleving en inkomenshoogte verreweg het sterkst het oordeel over de kwaliteit van leven bepalen.

8. Meedoen

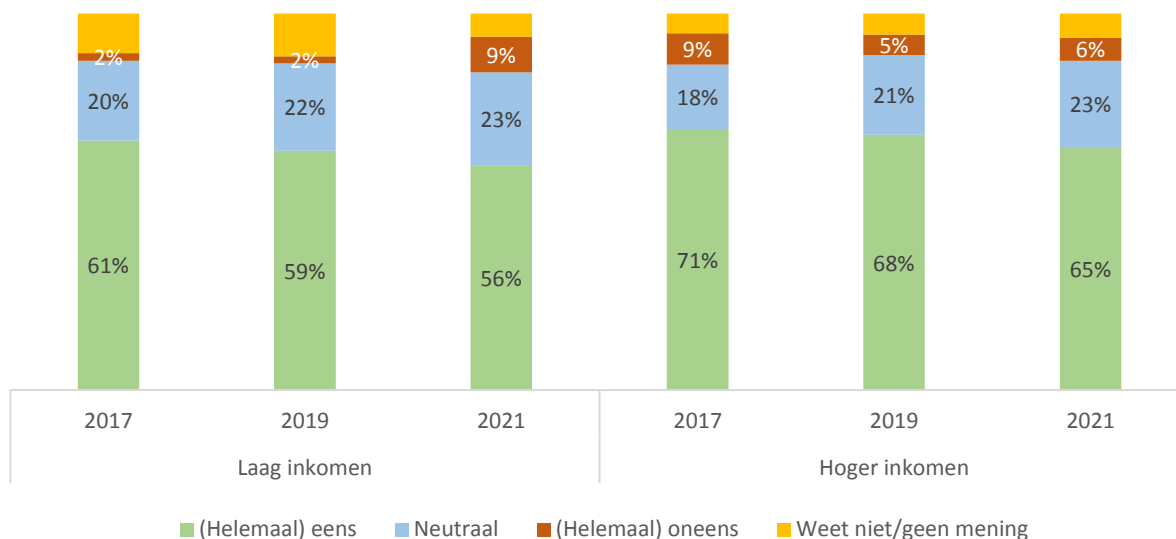
De respondenten werd gevraagd in hoeverre ze het eens zijn met de uitspraak: “Ik ben tevreden over de manier waarop ik meedoe in de Rotterdamse samenleving”. De beantwoording staat in de onderstaande tabel, uitgesplitst

naar laag en niet-laag inkomen. Rond 65% van de Rotterdammers is het (helemaal) eens met de uitspraak. Voor de lage inkomens ligt dit percentage rond 55%, bij de hogere inkomens rond 65%. Bij beide inkomensklassen daalde het aandeel ‘eens’ enigszins. Bij de lage inkomens stijgt het aandeel dat het (helemaal) oneens is met de stelling van 2% in 2019 naar 9% in 2021. In de volgende grafiek worden de resultaten over 2017, 2019 en 2021 vergeleken.

⁸ De vraag luidt letterlijk: “Alles overwegende (uw activiteiten buitenshuis, uw contacten met familie en vrienden, uw

gezondheid en welbevinden en dergelijke) hoe tevreden bent u dan over de kwaliteit van uw leven?”

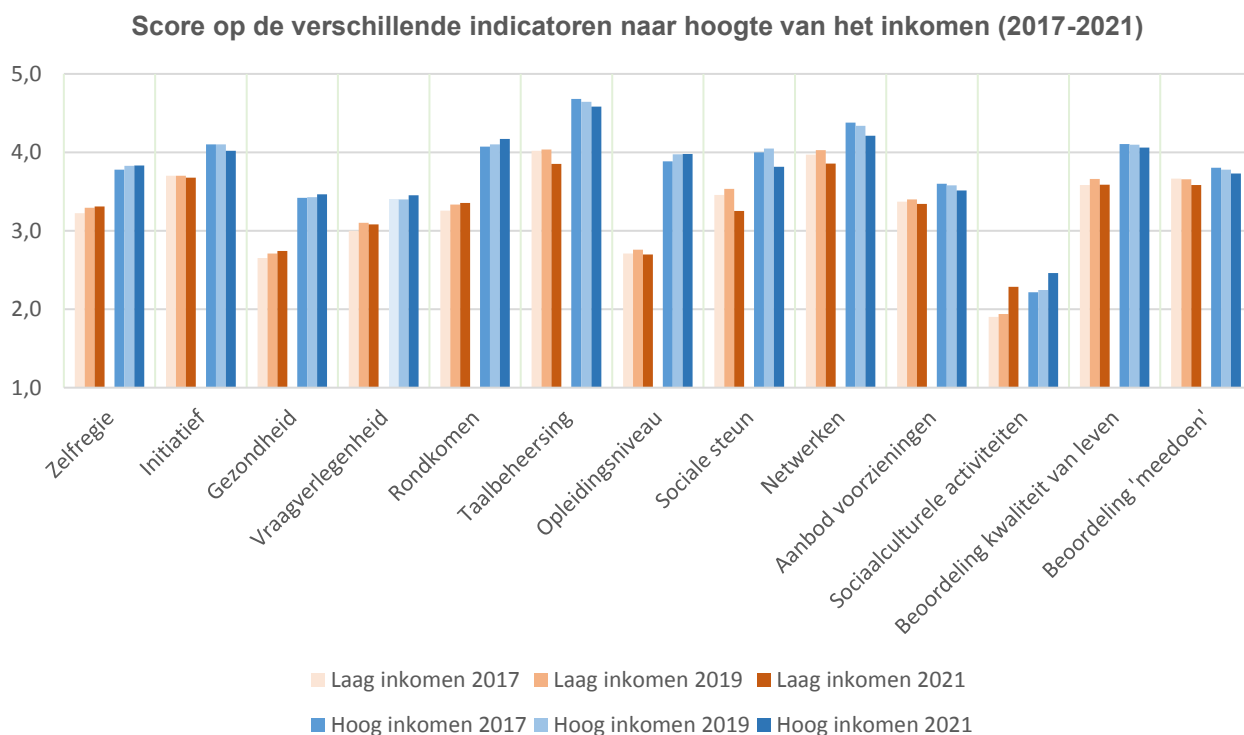
"Ik ben tevreden over de manier waarop ik meedoe in de Rotterdamse samenleving"

9. Concluderend: verschillen in beschikking over menselijk kapitaal

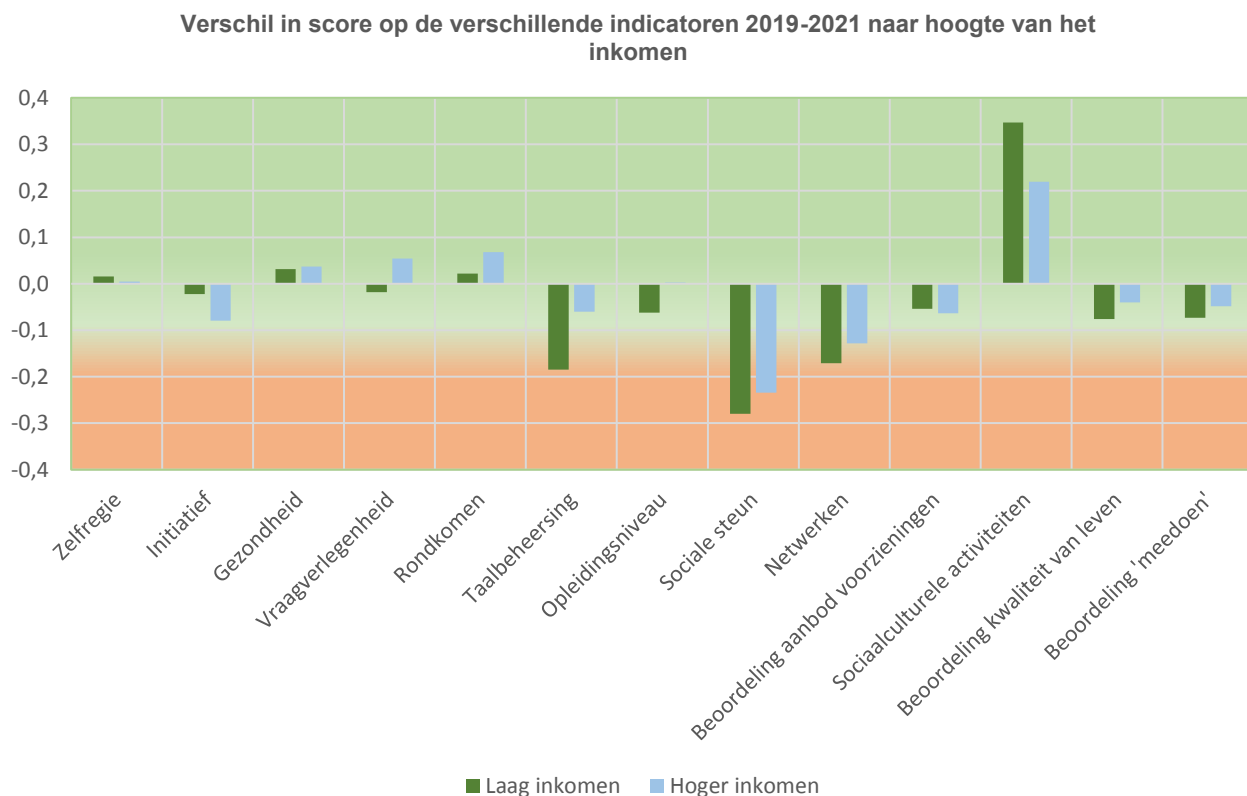
Als we de scores op de verschillende indicatoren voor menselijk kapitaal en de ontwikkelingen daarin sinds de vorige meting bij elkaar brengen in één grafiek, ontstaat

het onderstaande beeld. Op alle indicatoren scoren de hogere inkomens hoger, behalve op de bekendheid van voorzieningen.

De ontwikkeling in de scores wordt duidelijker als we alleen het verschil tussen de scores in 2019 en 2021 in beeld brengen. Ervan uitgaande dat alle scores zich op een schaal van 1 tot 5 bevinden, zijn de verschillen tussen beide metingen uiterst klein. Het grootste verschil treedt op bij de ervaren sociale steun en de aanwezigheid van een netwerk: we zagen eerder dat, waarschijnlijk mede door de

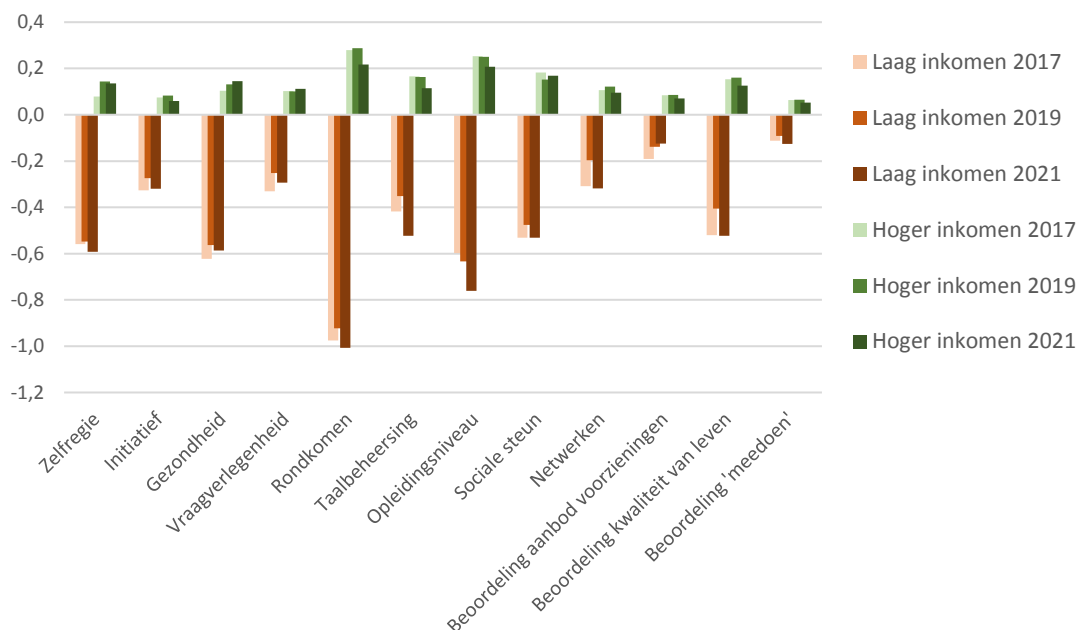
coronapandemie, de ervaren sociale steun en het aantal contacten in het eigen netwerk relatief sterk daalde. Alleen bij sociaal-culturele activiteiten zien we een substantiële stijging van de scores. Dit heeft vooral te maken met de toenemende sportieve activiteit, die kan worden verklaard door de coronapandemie.

Om vast te stellen hoe de scores op de indicatoren voor de verschillende vormen van kapitaal verschillen voor de Rotterdammers met een laag inkomen en de Rotterdammers met een niet laag inkomen zijn alle scores gestandaardiseerd en is voor de lage en niet-lage inkomens berekend hoeveel ze afwijken van de gemiddelde score. De afwijking geeft aan hoe groot het verschil is in de (ervaren) aanwezigheid van de verschillende vormen van kapitaal. Kijken we eerst naar de verschillen in scores op de verschillende indicatoren, dan valt allereerst op dat de lage en niet-lage inkomens veruit het meest verschillen als het gaat om het eigen oordeel over het kunnen rondkomen met het inkomen. Ook is het verschil relatief groot bij het opleidingsniveau. Ook de

beoordeling van de eigen gezondheid en de score op zelfregie scoort bij de Rotterdammers met een laag inkomen aanzienlijk lager. Het is verschil is relatief klein bij het oordeel over het aanbod aan voorzieningen in de wijk. Evenals in de vorige meting zien we dat de lage inkomens de kwaliteit van leven duidelijk minder goed beoordelen dan de niet-lage inkomens, maar dat het verschil in tevredenheid over het 'meedoen' in de Rotterdamse samenleving relatief klein is. In de figuur is ook een vergelijking gemaakt tussen 2017, 2019 en 2021. Daaruit wordt duidelijk dat op de meeste indicatoren de lage inkomens in vergelijking met 2019 verder van het gemiddelde zijn komen te liggen. De ontwikkeling in de scores is echter uiterst klein.

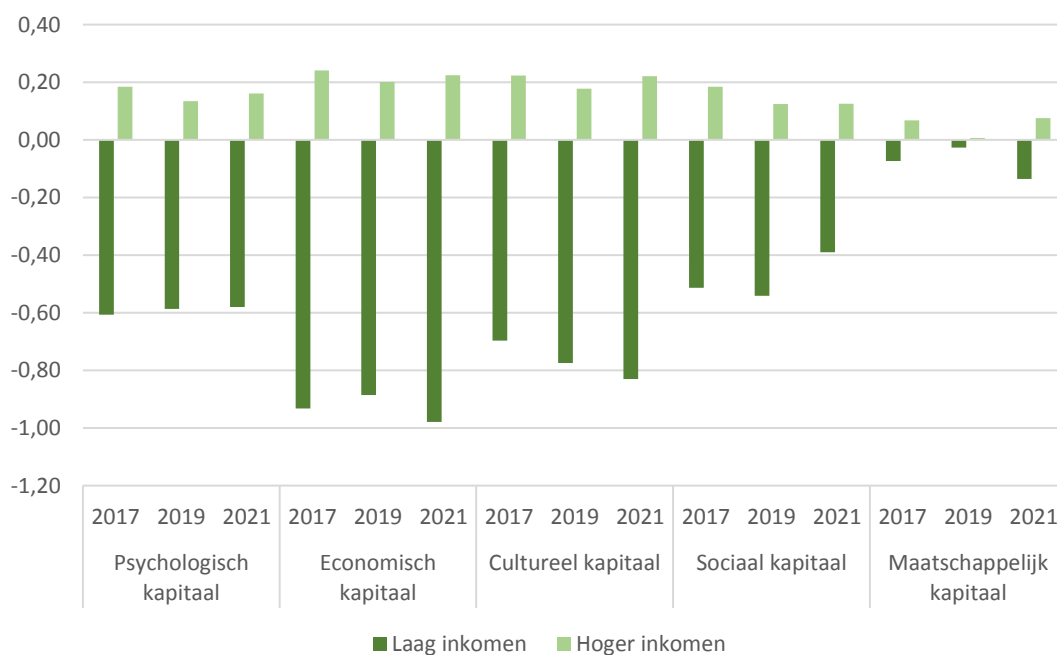
Afwijking van de gemiddelde score op de verschillende indicatoren naar hoogte van het inkomen (2017, 2019, 2021)

Voegen we tenslotte de verschillende indicatoren voor de vijf vormen van menselijk kapitaal bij elkaar, dan krijgen we een antwoord op de vraag in hoeverre de beschikking over menselijk kapitaal verschilt tussen de Rotterdammers met een laag

inkomen en een hoog inkomen, en zo ja, hoe groot dit verschil is. Dit antwoord staat verbeeld in de onderstaande figuur. Er wordt daarbij een vergelijking gemaakt tussen de scores in 2017, 2019 en 2021.

Afwijking van de gemiddelde score op de vijf vormen van menselijk kapitaal naar hoogte van het inkomen (2017, 2019, 2021)

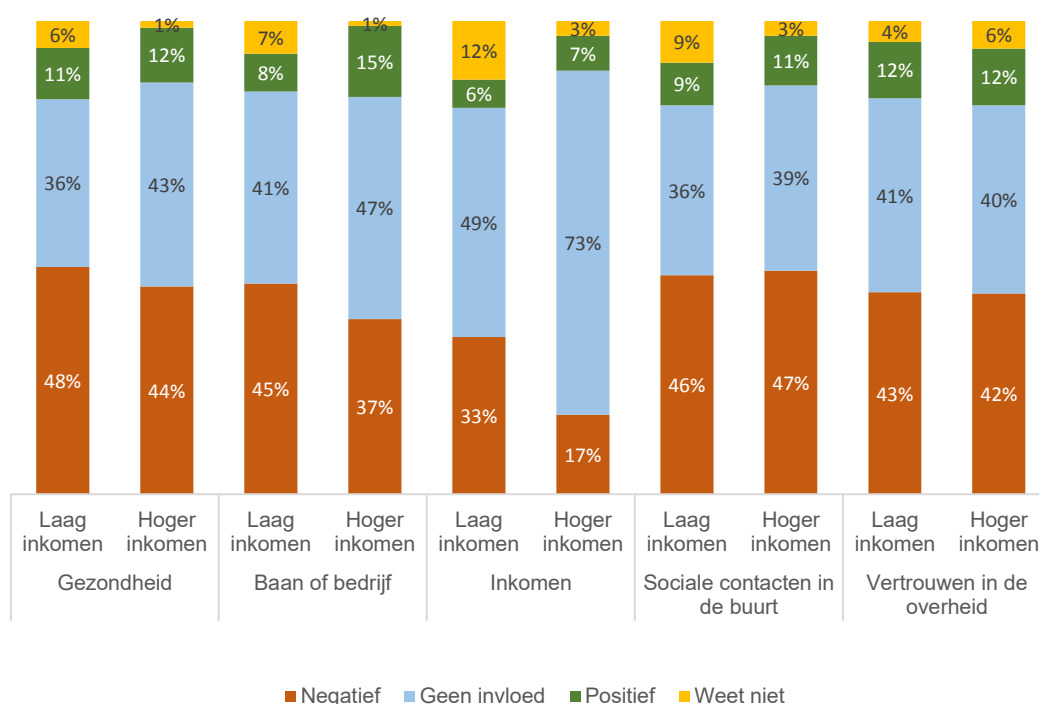

Door het grote verschil in oordeel over rondkomen met het inkomen is het verschil in economisch kapitaal tussen de lage en hogere inkomens het grootst. Ook het verschil in beschikking over cultureel kapitaal (opleidingsniveau en taalbeheersing) is relatief groot. Het verschil tussen de hoge en lage inkomens nam in vergelijking met de vorige meting nog enigszins toe. Het verschil tussen de hoge en lage inkomens in de beschikking over psychologisch, sociaal en maatschappelijk kapitaal is minder groot. Het verschil in de beschikking over sociaal kapitaal tussen beide inkomensklassen nam in vergelijking met de vorige meting enigszins af.

10. De ervaren invloed van corona

In het Wijkonderzoek werd een aantal vragen gesteld om de invloed van corona op het leven van de Rotterdammer te peilen. De respondenten werd gevraagd welke invloed corona heeft op de gezondheid, baan of bedrijf, inkomen, sociale contacten in de buurt en het vertrouwen in de overheid. In de onderstaande grafiek is de beantwoording van deze vragen uitgewerkt naar hoogte van het inkomen. Daaruit blijkt allereerst dat een derde van de lage inkomens vindt dat corona invloed heeft gehad op het inkomen, tegen 17% van de hogere inkomens. Ook hebben de lagere inkomens een negatieve invloed te hebben ervaren op hun gezondheid en baan of bedrijf, maar hier is het verschil met de hogere inkomens relatief klein. Het aandeel dat een negatieve invloed heeft ervaren op sociale contacten in de buurt en het vertrouwen in de overheid ligt bij de lage en hogere inkomens nagenoeg gelijk.

Ervaren invloed van corona op vijf leefgebieden

Kennis voor een sterk

Rotterdams beleid

Onderzoek en Business Intelligence is een afdeling binnen de gemeente Rotterdam. De afdeling verzamelt informatie en doet onderzoek voor het maken en uitvoeren van beleid door de gemeente Rotterdam. Het onderzoek gaat over onderwerpen als gezondheid, zorg, onderwijs, re-integratie, demografie, ruimtelijke ordening en veiligheid. Soms is de gemeentelijke organisatie het onderwerp, vaker gaat het over de stad en haar bewoners. Het doel is steeds om met deze verzamelde kennis het beleid en de bedrijfsvoering van de gemeente te verbeteren.

Gemeente Rotterdam